

ADU

Nr. 10

9. Märts 1923

Tallinna Eesti Kirjastus-Uhisus («Päevaleht»)

Kõige suurem graafikatööstus Eestis

Kõige uuemate tehniliste võimalustega sisseseatud

trükkikoda

Kõige suuremad ja täielikumad rotatsioon-
masinad, kiirpressid ja ladumismasinad. Kõige
- - mitmekesisem valik trükitähti j. n. e. - -

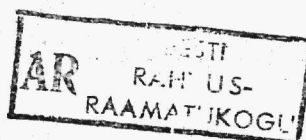
Kõige täielikum, moodsate abinõudega töötav

tsinkograafia

valmistab võrdlemata hästi, kõige kiiremini ja
korralikult kõiksugu graafilisi töid ja võib sellel alal
oma täiesti uue sisseseade tõttu paremate välja-
maa sellekohaste ettevõtete ja julgesti võistelda

Litograafia

Töö kõige kiirem ja korralikum!!!
!!! Hinnad kõige mõõdukamad !!!

KIRJANDUSE,
KUNSTI JA
KULTUURI
AJAKIRI

TOIMETAJA
ED. HUBEL
VÄLJAANDJA
TALL. EESTI
KIRJ.-ÜHISUS

ILMUB IGA NÄDAL

I AASTAKÄIK

TOIMETUS JA TALITUS TALLINNAS, PIKK TÄNAV 2

TOIMETAJA KÕNETUNNID ÄRIPAIVIL 1-2

SUURTEST JA VÄIKESTEST TÕDEDEST,

USUST, USUTUNNISTUSTEST, KIRIKUST JA KETSERITEST.

Usuõpetuse küsimus on meil lained löönud ja need ei raage vist nõnda pea. See on hea, sel puhul saavad paljude silmad usuküsimuses selgitatud ja mõnigi hakkab oma aju liigutama, et nende asjade üle järele mõelda.

Meil on usku seni õpetanud palgalised isikud, kes sama kindlasti ühe kiriku, ühe usutunnistuse poole hoidnud, selle eeskirju täitnud ja dogmasid kuulutanud, nagu iga palgaline oma ülemuse eeskirju täidab, neid arvustamata, juurdlemata, vasturääkimata.

Nüüd aga, kui usuõpetus koolides haridusministeeriumi, s. o. riigi valve alla läheb, kui riik usuõpetuse kulud kannab, on temal õigus usuõpetuse viisi ja sisu kontroleerida. Riigi kooli eesmärk peaks olema inimesi kasvatada mitte mõne usutunnistuse või kiriku poolehoidjaid.

Nüüd on aeg ka ilmalikkudel sõna võtta usuküsimuses, üldse kõigil neil, kes ei ole kammitstatud usutunnistustest, kirikudogmadest ja kõigist neist köidikutest, mis inimest ei lase vabalt mõelda ja tõtt otsida.

Laseme seekord kõneleda ühel ilmalikul, nimelt Ameerika kirjamehel Ralph Valdo Trine'il, kes kõlblus- ja religiooniküsimuste üle sügavalt mõelnud. Ta kirjutab ühes oma raamatus kõigi religioonide põhitõdedest muu seas:

„Suur tõde, millest kõneleme, on kõigi religioonide põhitõde. Meie leiame teda igas religioonis ja kõik nad on selles asjas ühel seisukohal. Seda tõde tunnustavad ka kõik inimesed, kas nad ühest või mitmetest usutunnistustest on. Kui inimesed vaidlevad, siis sünnib see ikka tühiste asjade pärast, nende isiklike vaadete pärast väikseis küsimusis. Niipea kui nad suurte põhitõdedeni jõuavad, ühinevad nad kohe, sest juured neist põhitõdedest ulatavad igaühesse.

Kui meie jumalaks nimetame selle vaimu ja jõu, mis kõiges tegutseb ja kõiges avaldub, mis kõigele elu annab, siis on see õpetus, mida kõik inimesed ja kõik religioonid vastu võtavad. Uskmatud ja ateistid tekivad seal, kus inimesed jumalast kujutusi hakkavad looma. Sest isegi vagad ja tõsised inimesed meie seas arvavad jumalal omadusi olevat, mida isegi keegi korralik mees ega naine enesest öelda ei taha lasta.

Meie vaade võib aga ainult sarnaseid inimesi rahuldada, kes ei saa jumalust uskuda, et ta oma laste pärast vihastab, neid kadestab või kättemaksuhimuline on. Kui keegi inimene sarnaseid omadusi avaldab, siis väheneb meie lugupidamine temast — jumal võib aga niisugune olla!

Kõige suurem ketser on alati ülima reli-

giooni poolehoidja, mida ta leida võib. Ketserid on jumala truomad kummardajad. Kristus oli kõige suurem ketser, keda ilm kunagi näinud. Ta ei lasknud end ühestki olevast ja kindlaks-kujunenud õpetusest või usutunnistusest kammistada. Ta oli universaalse usu suurim esitaja.

Ja nimelt selle pärast ei ole ka tema õpetus mitte teatud ajajärgule, vaid kõigile aegadele määratud.

Kes põhitõe jumalast vastu võtab, see on kõrgemal lahkarvamistest, eelarvamistest ja naeruväärilistest rumalustest. See saab aru, et juut võib katolikukirikus, katoliiklane juudisinagoogis, buddha-usuline ristiusu kirikus ja kristlane Buddha templis palvetada. Samati võib igaüks omas kodus või väljas mäe peal palvetada või ka oma igapäevast tööd tehes. Tõsiseks palvetamiseks on tarvis jumalat ja hinge. Selleks ei ole mitte tarvis teatud aega, kohta või tingimusi: jumal ja inimene võivad igal ajal ja igal kohal kokku saada.

See kõik on vääramatu põhitõde universaalsest religioonist, milles meie kõik ühel arvamisel võime olla.“

Ja seda põhitõde peaks tulevastel usuõpetuse tundidel õpilaste südamesse istutama, selle asemel et neid „õndsas“ Luteruse suure või väikse katekismi teoloogilis-sofistlikus akrobaatikas harjutada.

Aga laseme ameeriklasel edasi kõneleda: „Mida vähem meie iseennast ja mida enam meie tõe armastame, seda vähem on meile tähtis inimesi meie uskumise poole pöörda, seda enam püüame neid aidata, et nad seda teed tundma õpiksid, mis neid kõige ennemini tõe juure viib.“

Meie ristiusulised, oleme liig iseteadlikuks saanud ja arvame, et tõe ainult meile teada on.

Aga kuulgem, mis teised, võõrast, paganausust tõetsijad kõnelevad. Hiinlane ütleb:

„Meie õpetaja õpetus nõuab südame puhust ja ei midagi muud.“

„Missugusele teele mina ka ei astu, ta ühineb ikka selle teega, mis sinu juure viib,“ on ühes Persia pühas raamatus öeldud.

Taas ütleb tark hiinlane:

„Piratud mõistusega mees näeb ainult religioonide vahesid, avara mõistusega mees näeb kõigis religioonides tõe.“

Hindu ütleb: „Taevas on palee paljude väravatega, igaüks võib sisseminekuks enesele kohase valida.“

Kui seda kõike loeme, siis peaksime küll, et mitte põlatud „paganatest“ kaugele maha jääda ja nende ees häbi tunda, tulevast usuõpetust vabastama ühe teatud usutunnistuse ja selle dogmade õpetamisest.

Üldiselt on meil arvamine, et n. n. Luteruse kirik dogmadest vaba olla, ja et see puhastatud ja puhas usk olevat, milles enam midagi tarvis ei ole uuendada ega parandada. Aga kuulake, missugused argumendid selle vastu, näituseks, kirikuõpetaja Tallmeister veeretab! Kui aga ilmalik tõetsija meie praeguseid usutunnistusi vaatleb, leiab tema neist veel palju enam äraiganenud, mõistusele ning tõetundmisele vastu võtmatuid dogmasid, osalt osavalt, osalt naiivilt sepitsetuid sofisme, mida praegusaja ristiinimene omaks peab tunnistama, kui ta kirikuga tegemist tahab teha.

Ega selle kõigega ometi jälle koolilaste mõistust koormama ei taheta hakata?

CHABET-EL-AKHRA.

K. RUMOR.

(Ilmuvast kogust: „TÄHISETA TEED“.)

Pakasel talvel unistan Vahemere lõunaranikust. Tuleb meele pisike Bougie linn, kus viibisin aprillikuul 1912 aastal. Viibisin ainult läbisõidul — lühikest aega.

Oli vaikne ning mahe õhtu. Päikse loode- nedes sammusid soldatid muusikaga läbi linna. Pikas reas. Ja lilledega palistatud palkonitele ilmusid mustajuukselised pead.

Miskit argset ja südantvõluvat jäi muusikast õhku. Miskit ärdusest imbutunud sigines meeltesse.

Pikk päev suikus unele. Ta viimased vaated tuhmenesid öös. Mustalokkised pead kadusid klaasuste taha. Tänavatele asus mahe pimelik ja silm silma järele süttisid tuled vilkuma.

Istusin ning nukrustasin, mõistes kui üürike oli kõik, millesse kiindus meel. Leinasin kaduvaid silmapilke. Illusioone leinasin.

Tärgasid fatamorgaanilistena möödunud päevade elamused. Nägin madalat liivamerd, düünidest läbi küntud. Nägin kuiva, tuhkjashalli kõrbet. Nägin veeta hiiglast, Sahaarat, venivat päikse janunevas kuumuses.

Kõiges selles sisaldus omapärane ilu, kuid kõik see oli möödas, kadunud nagu uni. Virvendasid vaid riismed olnud teekonnast. Rändasid karavaanid, otsekui eksinud lõpmatusse. Helendasid madalad, justkui maad ligi liitsutud telgid. Liikus hall liiv ühesooduliselt ning aeglaselt, otsekui täites tuhande aasta pikkust ülesannet.

Siin ning seal — oas. Mitte nagu lauludes lauldakse — hõbedane allikas ja lehestiku sume vilu, vaid kuivad, külmulised tüvid, tõmmukarvaline, paakinud maa ja päike lapiline valgus puulatvade vahel.

Olin armastanud värvilisi maastikke. Olin tulnud põhjast, janunev rohelisküllase lõunamaa järele. Tahtsin leida trotslikku küllust ning ülevoolavat rikkust. Ent leidsin kidura ilma, mahajäetu ning päratu.

Ilus oli see ometi!

Joobusin eriti ühest kiirterikkast õhtust, mida juhtusin vaatlema Biskra oasias võõras-temaja kõrgelt katuselt. Punase kerana vajus päike tolmumerde. Silmapiiril viirastusid mõned saared-oasid, uppunud lillakasse valgusse. Suures kõrbes pakatas pidulik ilutulestus. Helendasid muutlikud valgusvöödid, justkui heidetaks neid värvilistest reflektoritest.

Kesk seda pühalikkust tuli karavaan oasii poole, sirgunud pikaks nagu liikuv ahel. Kõikusid melankoolsetena kamelite kaelad ja sammusid valgete putukatena inimesed. Neil ei olnud mingisugust tähtsust selles tühjuses ning just sellepärast, et neil tähtsus puudus, olid nad tähelepandavad.

Hulkuda sarnasel mõõtmatumal eneseandumisel kesk pilkast tühjust teeb meele nukraks. Ja selle nukruse, selle pika rändamise, selle andumise pärast armastatakse Sahaarat.

Nüüd — sootu teises ümbruses — mõtlen aukartusega tolle liiva ja tolle päikese peale. Milline abstraktsus, milline väärarmatu fataliteet!

Viimane tüübiline hommikumaa asundus, kust läbi sõitsin, oli Setif: närune linnake Kabili mägede-eelsel kiltmaal, kus sõlmuvad mitmed raudteeharud. Prügitamata tänavatel jooksevad uputavas tolmus alasti lapsed, iga tõug ise aleviosas. Juudid ei sobi araablasega, araablased kabilidega. Üksnes berberla-

sed ja kabilid näivad omavahel ilma rahvusliku vihata läbi saada mõistvat, sest nemad ei olnud minevikus ei ainuõigustatud ega valitud. Tõuna madalad, lepivad nad meelsuseski madalusega.

Prantslased on toonud siia elektri ja kino. Ka koole on nad asutanud ja pannud laulma grammofooni, ent kultuuri jaoks pole nad ometi siin künnud. Väliselt Euroopa laenur, seespidi —kängujäänud ning kidur: sarnane on Setif, nagu suurem hulk lähemast idast üldse. Surutud palava kõrbe ning tühjade mägede vahele, elab ta kinnist elu, kaitstud värskendavate tuulte eest.

Minu teekond läks põhja sihis, risti läbi mägestiku, Vahemere rannikule. Sõitsin algul kuiva kiltmaad kaudu, mis sinisena järjest kõrgemale kerkis, kuni algasid Kabilide kivised veerud. Kümne — kaheteistkümne tunni pärast, mille jooksul kaks kord hobuseid toideti, peatas voorimees maalirikkal mägede külas, nime poolest El-Kerrata.

Paarkümmend väheldast maja hiigla mäe jalal.

Oli teostunud suur nõidus. Tuiskavate düünide ja kõrbe kidura kanarbiku asemel lokkas igal pool, igal sammul roheline lehtpuu mets. Mägestiku karge tuul tõi külme tervitust.

Õhtu oli ilmerikas. Kõrgetel kaljurahnu-del ripnes pilv tumeda kangana. Hõiskasid tuhanded veed, veeredes kivilt kivile, kuristikust kuristikku. Ja tasa otsekui mägede muusikat kuulates seisis käharpäised õlipuud vaheldamisi eukalüptidega, mille ümber põimusid mõningad õitsvad väänkasvud.

Leian ulualuse postijaama võõrastoas, mille välisel seinal kõlgub luitunud silt, pealkirjaga: Hotel Chabet. Jälle kord mõnusad ruumid, puhas voodi, kirjutusnõud. Kuna oasides uudishimulised ning tüütavad inimesed silmapilgukski rahu ei anna, kuna lõunapoolsetes alevites võõraga viimse võimaluseni kaabakali-kult ümber käiakse, leian siin jälle ausaid ning õiglasid inimesi, kelle lähedus meeldib.

Unistan; ei saa magada. Olen õnnelik iga väikse asja pärast. Armastan kõike, mis ümbruses tunda ja näha. Istun üksipäini majarõdul, kinnitanud pilgu Kabilidesse, kus mustab õudne praegu mäeahelikus. See on Chabet-el-Akhra lõhestiku kivikurgune avaus. Üksikud eukalüptid, just nagu videviku unenäolised vahisambad näitavad sinna sirge reana teed.

Suur rahu ümbritseb küla. Tuulgi lakkab ja lehed ei kahise. Kaugel, kaugel röögatab eesel, võib olla ehmudes unesid. Siis jälle kõik vai. Muudkui mägede vihane jõgi Agrium, veeretades vahus rulluvat vett Chabet-el-Akhra

kitsastes pragudes, ei vaiki. Tema püsiva kohinaga ühineb sadande vähema langevee häälitsemine, täites taevast salapärase muusikaga.

Ei raatsi sulguda akent. Tahaks võtta kõiki neid hääli enda südamesse, anduda neile ja uinuda neis. —

Hommikul vist kohe kui koitma hakkas, algas akende all piitsade plaksumine ning kostis iseloomulik kurgusttulev „hiuk, hiuk!“ millise hüüdega Algiera voorimehed hobust sõidule kihutavad. Nagu kõigil raudteevaestel mägestikumail, nii on ka siin vedu peaasjalikult hobuste najale toetatud. Näed tihti hiigla vankrid, millele viis ja kuus paari hobuseid ette rakendatud. Arba käisemine, mis omane Kaukasusele, ei kosta siin.

Helendas miljardsilmine hommik. Mägede sinised tipud, umbunud õhtul madalalt ripnevates pilvedes, paistsid nüüd siitsamast, käegakatsutavast kaugusest. Rõõm ja värskus täidab kastepisarlise maa üle kummunud laotust.

Polnud mõtet kauemaks paigale jääda. Kohe, kui voorimees hobused aistesse õiendanud, algab sõit Chabet-el-Akhra mustava kurgu poole. Tee tungib otse graniidimäe kivisesse südamesse. Kestab vaevalt pool tundi, — ja pea kohale ilmuvad mõne saja meetri kõrgused sinimüürid, kuristiku sakilised räästad, tornid, kaljurahnud. Paremal käel aigutab kõver pragu, mida uuristanud Agriumi vallatud veed sajatuhande aastasel sõidul mägede harjalt Vahe-mere rannikule. Lindistuvad vikerkaarivärvilised kaskadid, — alla, ikka alla kergeina üle siledate kaljuseinte, kuni langevad müriinal Chabet-el-Akhra täitmata sügavusse.

Küllastav kevade. Segunedes veepiserdumise tolmuga langeb näkku sadandeid aroome, mida hingavad õiekoormates mandlid, toomingad, metsroosid. Roheline efoe on pununud pikki pärgi igale poole, kus kuristiku servul mulda leidub, ja ta vallatud linnid puudutavad teelsõitjate kübaraid, põski.

Ilus maailm; unistuste maailm.

Ent tee vingerdab järjest madalamale ja madalamale, kuni algab õite- ning rohelisküllane luht, millist ei suuda pakatada põhjamaa karm aasta. Sinised kiviseinad jäävad seljataha. Tee söandab sammukese Agriumist kõrvale kalduda ning otsida ise endale paika alla-veeremiseks.

Meri ei ole enam kaugel. Langevete kohisemine kustub kõrvust. Agrium vaikib sõbralikult, vahetanud vahust valendava katte päikest ning taevast peegeldava sinkjuse vastu.

Vaatele avanevad lausked mäeveerud õitsvates akaatsiates.

Teekeerangutel viirastud nägema veel mõnd päikses läiknevat koske. Siis algab tihe korgipuu mets paljude nülitud tüvidega, mis oma kohvripruunikuses ümbritsevast rohelistest kontrastiliselt erinevad.

Pisikeses maanteeäärses kõrtsis antakse hobustele puhkust. Pean ohverdama mõne sou voorimehele keelekasteks. Ise istun murule suitsetama paberossi, kuid leian end varstigi lamavat seliti, käed kukla all, ja vahtivat üksisilmi kõrgusse. Näo ette koestuvad firsiku oksad lillakates õites, aga nende taga sinab taevast, nagu nõidus.

Pärast lühikest puhkust sõidame jälle. Mets mõreneb ning — avaneb meri. Pole ainustki lainet, pole virvendustki sel otsatumal väljal. Palistades kallast algavad vee äärest rohelist viinamarja väljad ning venivad lähemate mäeveergudeni, kus metstaimina kasvasid apelsiinid, sidrunid, mandlid, aprikoosid. Ettejõudjamaad teistest tahavad olla banaanid oma lihavate lehvikute laienedes, milliseid ehteid ei ole põhjamaa puil.

Jumalik aed jumaliku mere ääres. Seda olingi otsinud tulles põhjamaalt.

Tee niidistub asundusest asundusse. Ta võib käänduda mäenõlvule, kaduda väänkasvudest tihendatud metsa, kerkida korraks sajad meetrid viinamarja väljadest kõrgemale ning tulla jälle alla. Kuid meri ei lahku meist enam. Ikka ning jälle läheneb ta vaatele, süütuseni sinine.

Hakkan armastama seda suurt tasandikku ja tema üle kummuvat pilvita taevast ja ühes sellega kõike muud, mis on loodud maa peale.

Järgmisel päeval lõppes sõit rannaäärses Bougie linnakeses. Siin tungib merde graniidi kivist poolsaar, mille tipul seisab tuletorni valge sammas. Vaadates sealt merele ei usu, et leiduks maailmas veel taevast, mis oleks nii kristalselge, et leiduks veel teist vetevälja, mis oleks nii veetlev. —

Kõike seda mälestan põhjamaa pakasel talvel, mil hulub korstnas tuul ja nutavad akna taga vinglevad külmalapsed. Vahemere lõunarannikust unistan, võõras ümbrusele.

Olles surelik inimene tahaks usaldada oma haiget meelt sooja mere lainte hellitada, et nad veereks rannale, rahustades mu kurba südant oma igavese rütmiga.

KEISER ALEKSANDER II KURBLOOLINE ROMAAN.

MAURICE PALÉOLOGUE. Tõlkinud J. A.

(Järg.)

Poliitilistel põhjustel ei olnud taganemine võimalik. Keiser sai ärevaid teateid Venemaalt. Mis sünniks, kui rahvas kuulda saab, et kõik suurte ohvritega kättevõidetud paremused jälle käest anti? Kuidas võtab rahvas vastu selle rahvusliku alanduse, põgenemise türklase ees? ... Ei, iga hinna eest tuli Bulgaariasse jääda! Lõppeks tungis see otsus läbi... Ent kõik koosolekust osavõtjad teadsid, millist katsumist tähendas talvine sõjapidamine. Kõik mõtlesid mitte ainult kaotuste peale vaenlase tulest, vaid ka taudide peale, mis on sada korda hävituslikumad ja millest on niipalju Vene sõjavägesid hukkunud ajaloo kestes: koolera, soetõbi, kõhutõbi.

Keiser lahkus sõjanõukogu koosolekult väga rõhutuna.

Otsustades sõjapidamist talveks mitte katkestada, oli Aleksander II strateegilised vaated poliitilistele vaadetele ohvriks toonud. Ja ta ei eksinud mitte.

Alalised äpardused Bulgaarias ja Armeenias olid Venemaal paha meele tormi tekitanud. Asjata püüdis tsensuur pehmenendada pahu teateid: ametlikkude telegrammide lühidus jättis ainult suurema avaruse pessimistlikkudele oletustele. Esiti oldi kohmetud: ei suudetud uskuda, et kahekümneaastase kogumise järel paljastas tsaaride riik maailma ees samu puudusi ja pahesid, mis Krimmi sõja ajal avalikuks olid tulnud. Sellele kohmetusele järgnes varsti viha, mis oma kõige tugevama väljenduse leidis muidugi Moskva rahvuslistes ringkondades. Valitsust süüdistati nõrkuses ja rumaluses, ametnike hooletuses ja müüdavuses, kindrale oskamatuses ja saamatuses.

Isegi keisrile juleti kallale tungida. Mida tegi ta Gorny-Studenas? Mispärast niisugune tegevusetus? Ajalehed teatasid ainult tema tervitustest sõjavägedele, tema käikudest haigemajades, tema trööstisõnadest haavatutele, tema aumärkide annetamisest surijatele, tema palvetest langenute haudadel. See kõik oli muidugi väga liigutav. Kuid kas oli see mõne isevalitseja ainuke ülesanne? Kui ta oma vägede tegelikku juhtimist enda kätte ei tahtnud võtta, mispärast jäi ta siis veel nende keskele? Mispärast ei tulnud ta tagasi pealinna, et valitsemise ohje enda kätte võtta. Hakati koguni tsarismi põhimõtteid arvustama. Mitmes Moskva

salongis kõneldi avalikult valitsuskorra muutmise tarvidusest. Õigeuskliku panslavismi eestvõitleja, Ivan Sergejevitsh Aksakov, üks tähtsamatest sõjaõhutajatest, nõudis juba rahvuskogu kokkukutsumist.

*

Oktoobri esimeste päevadega tulid külmad. Lumetuisud möllasid vahetpidamata Bulgaaria mägedes. Keiser elas siin oma Gorny-Studena külas julme päevi. Töö ja mured, mis tema peal lasusid, alaline püüe oma erkusid valitseda ja avalikult rahulikku nägu näidata, oleksid ka tugevamat tervist võinud vapustada. Ent õhtul oli tal veel raskem, kui ta ükski endaga istus, Katariina kiri sõrmede vahel, armsama viirastuslik kaju silmade ees ja hirmus ahastus hinges. Arstid, kes tema kõhnenemise ja unepuuduse pärast rahutud olid, andsid talle mitu korda nõu Peeterburi tagasi pöördma. Kuid tema tõrkus:

— Mina ei lahku oma sõjaväe juurest, kuni me Plevnat kätte ei ole saanud.

Külmast ja puudusest hoolimata püsis Osman pasha sõjavägi oma kangelaslikus vastupanus. 19. juulist saadik, mis oli tormijooksu esimene päev, pani see 60.000-meheline puudulikult varustatud sõjavägi vastu kolmele Vene armeekorpusse, tervele keiserlikule kaardiväele ja 40.000 rumeenlasele. Kindluse kaitsjad olid välisilmast täiesti eraldatud. Nad ei saanud enam väljastpoolt ei toiduaineid, ei laskemoona ega toetust. Pealegi tegi nälg ja soetõbi nende keskel oma laastamistööd.

See seisukord ei võinud Euroopa peale mõju avaldamata jätta. Kõik Vene vastased tõstsid nüüd pead. Üks nendest oli Ungari rahvas, kes Romanovitele ei suutnud andeks anda, et nad teda 1849 aastal olid purustanud. Ungarlased avaldasid mürarikkalt türklastele oma poolehoidu ja püüdsid Franz Iosefit sõtta kihutada Venemaa vastu. Nad organiseerisid Karpaatides vabatahtlikkude salku, kes Rumeenias viibiva Vene väe ühendusteid ähvardasid ära lõigata.

Oktoobri lõpul tuli tunnistada, et Plevnat jõuga võtta ei saa. Tuli leppida kindluse piiramisega, kuni nälg kaitsjaid alla sundib andma.

12. nov. kuulis suurvürst Nikolai ühe bastiooni tormitamisel saadud vangidelt, et kindluse garnisoni ohvitserid ja soldatid said igäüks päevas ainult 50 grammi leiba, peotäie riisi

ja kolm pead maisi. Ta pidas nüüd silmapilgu tulnuks, et Osman pashale ette panna „inimsuse pärast“ alla anda, sest igasugune vastupanu oli nüüd asjata. Osman pasha vastas: „Ehk ma küll jagan seda inimsustunnet, mida teie kõrgus heaks on arvanud mulle avaldada, ei või mulle siiski silmapilgukski mõtet tulla, oma vahvaid sõdurid sõjariistu maha panema sundida. Meie oleme otsustanud võidelda viimse veretilgani oma isamaa au ja õiguste eest“.

Aleksander kokkus sellest kindlast vastusest. Ta andus jälle oma rahutustele ja kartustele.

Ta sai 19. novembril siiski ühe hea sõnumi. Armeenias oli kindral Loris-Melikov viimaks ometi vallanud Karsi kindluse, mis neli kuud vastu pani. See oli suur ergutus Plevna piirajatele.

Ent mõni päev hiljem ähvardas suurvärsť Nikolai sõjaväge uus õnnetus. Äkilise veetõusu järeldukel hakkas Doonau jää liikuma, ära viies Braila ja Simnitsa sillad. Oleksid türklased nüüd peale tunginud, oleks terve Vene sõjavägi alla pidanud andma. Kuni sillad uuesti peale ei olnud tehtud, tundis tsaar suurt kartust ja rahutust.

Viimaks, 10. detsembril, koidu ajal kui paks ja külm udu maad kattis, teatasid Vene eelpostide piilurid suurest liikumisest türklaste kaevikutes.

Varsti nähti Osman pasha väikest väge laendikul hargnevat ja suurepärase hooga Vene kindluse peale tormavat, et endale väljapääsu murda. Kõik garnison oli väljas umbes 38000 meest.

Kuuetunnilise kangekaelse võitluse järele läks tema vahvatel soldatitel korda vaenlase esimest liini ära võtta. Kuid kolmest küljest purustas neid hirmus suurtükivägi. Siis, alles siis, painutas end nende haavatud juht saatuse alla. Keeldudes alla kirjutamast kapitulatsioonile, andis Osman pasha end ühes oma sõjaväe kuulsusrikaste jäänustega võitja kätte.

Järgmisel päeval laskis Aleksander II. tänujumalateenistust pidada vallatud linna peakindlustuses. Selle järele asus ta kohe aumärkide ja autasude jagamisele.

Kui see talitus parajasti oli lõppemas, nägid osavõtjad vankril liginevat mähitud keha. See oli Osman pasha. Eelmise päeva õhtul, kui teda Svistovi viidi Bukaresti saatmiseks, sai saatesalga ülem käsu teda Plevnasse tagasi tuua: tsaar nõudis, et Osman pasha oma mõõga temale üle annaks. Kuuldes seda julmi nõudmist, mida rüütliku keisri poolt oodata ei oleks võid-

dud, ütles Türgi kangelane ainult: „Ma ei usu, et olen ära teeninud nii suurt alandust.“

Olles jõudnud kindlustusse, kus keiser teda oma staabiga ootas, tõsteti Osman pasha oma kahe soldati poolt vankrilt maha ja kanti keisri juure. Oma mähkmetest ja haava valust hoolimata, ei võtnud ta vastu mingit abi, vaid tõmbas ise oma mõõga tupest ja andis uhkelt oma võitja kätte.

Aleksander haaras mõõga ainult oma sõrmede vahele ja ütles kohe:

„Annan teile tagasi teie mõõga. Pidage teda alati minu imetluse ja austuse tunnistuseks.“

*

Plevna võtmine võimaldas Vene sõjaväele uuesti edasitungimist Balkanil alata: sõda jõudis nüüd uude järku.

Olles korraldanud oma staabiga tulevaste operatsioonide kava, ruttas Aleksander II. Peeterburi tulema.

Ta jõudis sinna 23. detsembril, kell 10 hommikul.

Keisri sugukond, kõik koja aukandjad, kõik pealinna vaimulik seisus, kõik ministrid, kõik riiginõukogu ja valitseva senati liikmed ootasid teda suure toredusega Nikolai vaksalis. Esplanaadil, Nevski prospektil ja läheduses olevatel uulitsatel oli suur rahvatung. See ei olnud mitte banaalne hulk, kes harilikult keiserlikke paraade vaatama jooksis. See oli tõsine ja vaikne hulk.

Kui keiser ilmus, läks lahti vaimustuse torm. Oli, nagu oleks ta kaasa toonud kõigi Püha Venemaa unistuste teostuse.

Ent kui tsaari ligemalt nähti, kokkuti: teda võidi vaevalt ära tunda. Üks selle päeva nägija võttis oma üldmulje järgmistesse sõnadesse kokku: „Kui keiser sõtta läks, oli ta kena ja ilus soldat, sirge, natuke kalduv, paksunemisele. Kui ta sealt tagasi tuli, olid ta muskolid lõdvad, silmad läiketa, turi küürus. Ta oli nii kõhetu, nagu poleks tal muud olnud kui luu ja nahk. Mõne kuuga oli ta raugaks muutunud“.

Niipea kui ta ametlikkudest pidustustest ja perekonna kohustustest oli vabanenud, läks ta vürstinna Dolgorukaja juure, kuhu ta kuni õhtuni jäi. Peeterburi hulk ei eksinud, võttes keisri tagasituleku hea eeltähendusena sõja lõpu kohta. Kuid Püha Venemaa rahvuslikud unistused olid veel kaugel teostumast.

1. jaanuaril algas suurvärsť Nikolai uut üleminekut Balkanitest. Kahekümnekraadilises külmas võideldes vihase vaenlase vastu, kes kangekaelselt kõigist looduslikkudest takistus-

test kinni hakkas, võtsid venelased järgimööda kõik kindlustused, mis neil Shipka kitsasteede valdamist takistasid. Ajalugu ei tunne teist mägisõda, mis võitlejatele nii kurnav oleks olnud.

Ent kitsasteede valdamisel oli määratu tulemus strateegiliselt seisukohalt. Tee Konstantinoopolisse oli nüüd vaba. Türgil olid ainult veel väe jäänused. Sõda oli oluliselt lõpetatud.

31. jaanuaril kirjutasid suurvürst Nikolai ja Türgi volinikud Adrianoopolis vahepeale kokkuleppe alla, kuna Vene ratsavägi täie hooga Marmara mere ääre tungis.

See kiire edasitungimine sünnitas Euroopas, iseäranis Inglismaal, suurt ärevust. Üks Briti laevastik tungis kohe läbi Dardanellide ja jäi Printsi saarte ette ankrusse, viis kilomeetrit Konstantinooplist.

Sellepärast sundis suurvürst Nikolai San-Stefanos türklaste peale lepingu, mille järele Vene ülemvõim Balkani poolsaarel maksma pandi, Doonaust kuni Bosporuseni.

Briti valitsus, kes ei sallinud, et Venemaa Ida küsimuse oma kasuks korraldaks, andis käsu kõigi oma maa- ja merejõudude mobiliseerimiseks. Kuigi ta ainult vähe vägesid võis välja saata, oli tal laevu küllalt, et Vene randa Soome lahes, Valges meres, Mustas meres ja isegi kauges Idas Vladivostoki all laastata.

Niisugune seisukoha võtmine Inglismaa poolt tekitas Venemaal vihatormi. Kuid tsaar, kantsler vürst Gortshakov ja ka suurvürst Nikolai ise said aru, et pidi iga hinna eest hoiduma sõjast Inglismaaga. Kaks põlvkonda mida hoolega varjati, dikteeris selle otsuse: riigil oli raha otsas ja sõjaväes, kes Stambuli värvavate ees seisis, möllas soetõbi.

Nii tehti krahv Shuvalovile ülesandeks lord Salisbury'ga Londonis salajat läbirääkimist alata, et San-Stefano lepingut Vene nõuetele vastavalt muuta. Tuli loobuda kõigist määrustest, mis Vene ülemvõimu Balkani poolsaarel jalale seadsid. 30. mail kirjutati alla salajasele kokkuleppele, millega kriis lahendati.

Kaks kuud hiljem kuulutas Berliini kongress avalikult välja selle kokkuleppe põhimõtted, mis Vene rahvalt tema võidu kõige ilusama vilja võttis, selle, mis kõige rohkem tema rahvuslikku uhkust kõdistas.

Berliini leping võeti Vene rahva poolt kibedusega vastu. Selles nähti ainult rahvuslikku pankrotti.

Need sündmused mõjusid imelikult Aleksander II. saatusse.

Kui Aleksander II pealinna tagasi oli tulnud, algas ta uuesti oma endiseid igapäevaseid

suhteid Katariina Mihailovnaga. Ent kui Balkani sõja katsumised olid teda kurnanud kehaliselt, ei olnud nad teda mitte vähem muutnud ka hingeliselt. Tema tundelikkus, mis juba iseenesest kergesti äritatav oli, suurenes veelgi. Tal oli alaline tarvidus õrnuse ja intiimsuse järele. Vahel valdas teda raske melankoolia ja suur pettumus. Tema tsaariosa ei huvitanud teda enam. Kõik, mida ta oma valitsuse jooksul oli püüdnud, äpardas. Keegi keiser ei soovinud rohkem oma rahva õnne kui tema. ta oli kaotanud pärisorjuse ja ihunuhtluse, sisse seadnud vannutatud meeste kohtud, maksma pannud kõigis valitsemisharudes kõige vabameelsemad uuendused. Ta ei olnud kunagi ihkanud, nagu teised tsaarid, veriseid loorberid. Mida ei olnud ta teinud, et ära hoida seda idasõda? Ja kas ei olnud tema rahvas see, kes temale selle sõja peale sundis? Ja mis oli tema tasu? Kõik tema kuberneride aruanded tõendasid, et rahvas, olles pettunud oma lootustes, pidas teda kõige eest vastutavaks. Kõik tema politsei aruanded teatasid massulise käärimise kohutavast kasvamisest.

Oma hinge ahastuses pööras ta meeletult selle ilusa olevuse poole, kes tema pärast oli loobunud seltskonna lõbudest; kes mõtles ainult selle peale, kuidas teda õnnelikuks teha.

See naine oli saanud temale nii tarvilikuks, et ta julges teda talvepaleesse elama panna, sama katuse alla, kus keiserinmagi asus.

Katariina Mihailovna auks seati sisse palee teisel korral kolm suurt tuba, mis vastasid üksükselt aken-aknalt keisri tubadele alumisel korral. Mõlemi korteri vahel oli otsekohene ühendus lifti kaudu.

Ei kestnud kaua, kui keiserinna Maria Aleksandrovna, kelle toad olid keisri omade kõrval, teada sai sellest veidrast naabrusest, mis temale oli peale sunnitud. Ta võttis kaebamata vastu selle uue katsumise. Vaevatud murest, kurnatud tiisikusest, tundis ta surma liginevat. Oma uhkuse alalhoidmise tahtes leidis ta jõudu veel kõrgimana, veel ligipääsematamana näida. Ainult üks kord, üksainus kord, avaldas ta oma ainsa usaldussõbranna, krahvinna Aleksandriine Tolstoi ees oma tundmust. Näidates sõrmega oma võistleja tubade peale, laskis õnnetu tsarinna kukkuda sõnad: „Annan andeks haavamised, mis on tehtud keiserinnale; kuid ma ei suuda andeks anda piinasid, mida abikaasale on valmistatud.“

Armukese asumine keiserlikku paleesse oli skandaal. Varsti kõneldi sellest kohutusega salongides. Kui tagasihoidlikult Katariina Mihailovna ka elas, kui väga ta end ka kõrvale hoidis, ilmnas tema viibimine palees

ometi iga silmapilk. Sest kui ta juba keisri-paari majas elas, siis pidi ta ka nende teeni-jaid tarvitama. Oma isikliku tarbe korral oli ta sunnitud pöörama koja intendantide, koja kokkade, koja tallmeistrite poole. Nii ei olnud see enam diskreet ja salajane vahekord, vaid avalik armukese pidamine.

Algasid uuesti, ja veel palju kõvemini endised arvustused, mis Balkani sõja ärevuse tõttu aegamööda olid ununenud. Tehti ka teisi ette-hteid, mis peajasjalikult armukesse puutusid. Raske osa vastutust avalikkude asjade nurja- minekus aeti tema peale: ta juhtivat keisri meeled kõrvale isevalitseja otsekohesest üles- andest; ta uinutavat keisrit iharuses; ta võtvat keisrilt iga jõu ja otsustamisvõime. Et selles veenduda, tarvitses keisrit ainult vaadelda. Kuidas oli ta muutunud kehaliselt! Paled sisse vajunud, turi küürus, liigutused kindlusetä, hingamine raske — niisuguseks oli see naine teinud keisri!

Need väga liialdatud märkused läksid veel valjumaks, kui septembris 1878 teada saadi, et vürstinna oli ilmale toonud teise tütre, kellele nimeks pandi Katariina.

*

Kunagi ei vajunud Venemaa selgema mõis- tusega ja kõvema käega juhti kui siis. Mäs- suline liikumine lagunes kogu riigi peale: ei läinud enam mööda nädalat, kus nihilistid mitte mõnda hirmutegu ei oleks toime pannud.

7. veebruaril 1878. avas Veera Sassulitsh kurbloolise ajajärgu, lastes revolvrst kaks pauku Peeterburi politseipealiku kindral Tre- povi peale, kes raskesti haavata sai. See noor neid, kes oli pärit aadeli perekonnast, oli en- dale ülesandeks teinud kätte maksta oma selt- simehe-terroristi Bogoljubovi eest, keda kind- luses kinni peeti ja kellele kindral Trepov kord vihahoos oli ihunuhtlust lasknud anda.

12. aprillil toodi Veera Sassulitsh vannuta- tud meeste kohtu ette. Tehtava otsuse kohta ei võinud kahtlust olla, sest kuritegu oli sündi- nud päise päeva ajal, ja pealegi hooples neid oma teoga. Ent niipea kui tunnistajate ülekuu- lamine algas, sündis ärevas kohtusaalis imelik osade vahetus: süüdistatavast sai süüdistaja, ohvrst süüdistatav. Ometi kuulusid kõik van- nutatud mehed seltskonna kõrgematesse kihti- desse. Mis puutub pealtkuulajatesse, siis oli sissepääsu kaarte antud ainult tuntud ja usal- dusväärilistele isikutele. Pealtkuulajate hulgas oli kõige rohkem riigi kõrgemaid aukandjaid. Iga uus tunnistus, nihilisti iga vastus suurendas saali palavikku. Kaitsekõne ajal muutus saal vöbisevaks, nagu oleks elektrilained temast üle

käinud. Viimaks läksid vanmutatud mehed nõu pidama.

Mõne minuti pärast tulid nad uuesti ja töid õigeksmõistva otsuse. Olles otsustanud süüd- last õigeks mõista, ei viivitanud ühiskonna sü- dametunnistuse esitajad kuritegu eitamast. Vaevalt oli esimees selle kuulmata otsuse ette- lugemise lõpetanud, kui kiiduavalduste torm publikumi keskel lahti läks. Veera Sassulitsh lahkus saalist auavalduste saatel, mis metsi- kuks vaimustuseks muutus, niipea kui see naine ilmus rahvahulga ette, kes kohtukoja platsil ootas. Kohe tekkis rong. Metsikute au- avalduste saatel kantakse naiskangelast kind- ral Trepovi maja poole. Ent politseinikkude ja sandarmite salk peatab äkki selle võidukäigu. Üks jalgväe rügement avab tule. Hulk jookseb laiali, jättes maha rea surnuid ja haavatuid. Selles põgenemises kaob Veera Sassulitsh. Sõbrad viivad ta ära.

Sel vahejuhtumisel oli Venemaal hirmus vastukaja. Kiievis, Moskvast, Harkovis, Odes- sas järgnevad revolutsioonilised meeleavaldu- sed vahetpidamata, nagu oleksid nad üks- teisest tekkinud. Odessa meeleavaldused olid eriti rasked: nende korraldajaks oli kõige kar- detavam nihilistliku liikumise juhtidest, Kovals- ki. Politseil läks korda tema peidupaika üles leida ja teda kinni võtta. Ta mõisteti sur- ma ja hukati 14. augustil.

Vastusurve ei lasknud nüüd kaua oodata.

Kaks päeva hiljem, kui kolmanda osa- konna ülem, kindral Mjesentsev, üle pealinna kõige käidavama platsi läks, löödi temale rin- du puss, millest ta kohe suri. Kallaletungija teostas löögi nii suure julgusega, nii suure kiiru- sega, nii suure tabavusega, et kõik möödamine- jad kohmetades seisma jäid, nagu oleksid nad pimedusega löödud olnud. Keegi ei katsunudki jälgida mõrtsukat, keda kunagi kätte ei saadud.

Tsarismi ja revolutsiooni erakonna vahel algas nüüd vihane võitlus elu ja surma peale. Terrorismi jutlustajad ei kohkunud mingi abi- nõu eest, neid ei peatanud mingi kaastundmus, ükski kuritegu ei olnud neile liig jälk, mingi surve ei kohutanud neid. Asjata suurendas poli- tsei arreteerimisi ja Siberisse saatmisi; asjata võttis valitsus vanmutatud meeste kohtu alt ku- riteod, mis olid riigi julgeoleku vastu sihitud, ja andis nad sõjakohtu kätte, kes olid armatud: määratu vandeselts õonestas igalpool Vene ühiskonda. Poliitiline mõrtsukatöö lagunes rahvahulkades laiali, nagu mingi hirmus taud. Ei jõutud enam lugeda neid prokurööre, kohtu- uurijaid, politseiülemaid, sandarmi ohvitseri, vangimajade ülemaid, kes nihilistide kallale- tungimiste märgilauaks olid. (Järgneb.)

HABEMEAJAJA JUURES.

PIERRE HAMP*).

Habemeajaja sell sidus võõrale servietti ümber kaela, määris ta põsed seebivahuseks ning algas juttu;

„Ei ole halvemat ametit, herra, kui oma ligemise teenimine. On teil teener?“

Võõras oli inimene, kes pärimist ei sallinud; ta sulges silmad ning jättis näo vaikides habemeajaja hooleks. Habemeajaja võttis noa ja tõmbas võõrast kaunis valusalt kõrvapidi; võõra viha näis sama ruttu lahtuvat, kui see ärganud oli, sest ta tabas mehe pilgu, kes noa tema kõrile asetaski.

„Ärge liigutage, — võiksin teid haavata ja siis üteldaks, et närvipõrutuse saite. Olete hull? Mina mitte, kuigi viimasel teenija-kohal pea-aegu oleksin mõistuse kaotanud. Istuge paigal, herra. Teil on teenijad, kes teid „armuliseks herraks“ nimetavad. Teil on töölised, kes teid meistriks nimetavad. Siin aga olete ainult töötarvitaja; meie käsitööharrus on alati kombeks olnud töötarvitajatega juttu vesta. Et seda tänapäev vähem tehakse, selles on piltidega aegkirjad süüdi; kõneleme palju vähem, sest saadik, kui igas habemeajamis-äris piltidega lehed saadaval.“

Võõra nägu oli sama valge kui seebivaht tema põskedel. Noatera kõditas tema tuiksoont; ta teadis, et kadunud oleks, kui hullumeelsele vastu paneks. Ta naeratas vaevalt; habemeajaja vastas viisakuse peale sellega, et temale keelt näitas. Siis kõneles ta edasi:

„Habeme-tüükaid määratakse seebivahuga, enne kui nad maha kaabitakse; kuid võiks ka rasvaga määrada. Istute siin nagu tükk rauda metallitöölise kruustangide vahel. Võian teid, et habemenoa tööd hõlbustada. Võin seebivahtu või õli tarvitada nagu masinate man. Olen alati oma käsitöö üle mõtisklenud. Ma ei ole tööline ega ka teener.“

Ma ei salli, et meid habemeaja sellideks nimetatakse; oleme juukse-aidurid! Mul on igal nädalal vaba päev; endisel teenistuskohal ei tahetud mulle seda anda. Mul ei läinud nii hästi nagu Jumalal, kes seitsmendal päeval puhkas, ilma et puhkust oleks teeninud, sest ta oli õige viletsa töö teinud ja selleks rohkem aega kulutanud kui arvata võiks. Minu endise isanda pool käis palju õpetlasi — kes igast

toidust kaks annust võtsid — nende kõnelustest selgus, et piiblis jutustatud loomisloole päevad 7000 aasta pikkused olnud. Järelikult töötas Jumal kuus korda 7000 aastat, s. o. 42.000 aastat. Ja 7000 aastat puhkas ta, sellega 1906 aasta 13. juuli seadusega vastollu sattudes, sest seadus ütleb: „Iganädalane puhkepäev olgu 24 tundi pikk.“

Nõudsin puhkuseks loomisloole-päeva, s. t. 7000 aastat. Suurt lugu pean emand neitsist ja vanajumalast, kuigi viimane mulle kord jalahoobi andis. Minu isanda juures peeti spiritistlikku istangut. Mul läks korda sellest osa võtta, sest ruum oli pime (mul on suur eneseharimise-tung). Seal sain hoobi tagumikku; mulle öeldi see tulevat teisest ilmast. Kaugust arvesse võttes oli hoop väga tabav; kuid arusaadavalt ei suuda säärane ülespidamine vaesele teenrile sisendada lugupidamist usu vastu.

„Teenri ametist lahkusin, sest et helistamise üle liig palju olin mõtisklenud. Peened inimesed ei tarvita söögilauas kella. Suurtes majades ei kuulu teener, mis ta tegema peab, vaid näeb seda. Väikekodanlikes peredes aetakse meid helistamise ja hõikamisega taga. Imelik leidus on elekter, herra. Pealegi pole see leidus. Kui saadakse jõudu, sooja, valgust, lihtsalt nõobile vajutades või vase- ehk tsingitükke lahjasse väävliahappesse paigutades? Sest et nood jõud olemas on! Inimene on elektri sama vähe „leidnud“, nagu vesi tema leidus oli, kui ta esimest korda läks jõest pangega vett ammutama. Kasutasin oma teenistuse vabu vilkeid mitmesuguste asjade üle mõtisklemiseks. Igaüks ei tee seda. Rikastel on aega raha raisata, aga mõtlemiseks pole neil aega kunagi. Igal inimesel on peas terve hobustalli täis mõtteid; kuid ideesid pole seal sagedasti rohkem kui üksainus. Minu vaimlises hobustallis on rohkem asunikke, kuid hobused jooksevad välja, mil neile meeldib. Ruttan neile järele. Praegu kihutab täkk „elekter“ mu peas ringi. Tuleb vahet teha metsiku elektri — välgu — ja taltsutatud elektrimõõtja vahel, mis näitab 35 santimiliste kilovatt-tundide arvu. Imestamisväärne pole taltsutatud elektri juures mitte, et säde traati mööda jookseb, vaid et nupule vajutades võib jalamaid tuppa tulla lasta teenri, inimese, kes teist inimest puhastab ja temale sööke ning jooke lauale toob. Varemattel aegul oli kombeks õige silmatorkavaid laudkellu tarvitada.

*) Fridtjof Nansen andis hiljuti Vene näljahädaliste heaks raamatu välja, kogu ilma tähtsamatelt kirjanikelt kaastööd paludes. Eelolev jutuke on katke sellest raamatust.

Säärane vanamoodi kell ilmutab paremat maitset kui elektrikell. See on vana suursuguse maja tunnus. Kuid ma leidsin, et õige pole alati sama helinat tarvitada; sest siis pidi käsku igakord sõnades väljendama. Tegin ettepaneku, helistamisel Morse-aparaadi süsteem tarvitusele võtta ja palusin, et piima soovides lehmakella helistataks: kõll-kõll-kõll; teed soovides Hiina gongi: põmm... põmm...; veini soovides väikest kellukest: till-lill-ill. Võiks ka kirikukella lüüa, et . . .“

Töötarvitaja tundis, et kriis sõnadesse näis uppuvat, seepärast huvitas teda juttu järg, mis terava noaga varustatud mehe mõtted tema kõri juurest mujale juhtis. Seepärast kordas ta küsivalt: „Et?“

Habemeajaja sattus ärevusse: „Mis puutub see teisse? Ma pole kohustatud teile oma saladusi ilmutama! Kõige kasulikum oleks teile jutustada, mis juuste-taidur oma abitarvitajatest arvab. Teil ei tule meelegi selle peale mõtelda, et mees, kes teile süüa toob, teie saapaid viksib või teil habet ajab, ka mõtelda võib. Et elada, olen sunnitud omade kätega teie nägu harima, teie pead pesema: see on läila ja alandav. Igakord, kui olen kellegil habet ajanud, tunnen ennast rohkem alandatuna.“

Võiksin oma au puhtaks pesta, ainult teile jalahoopi andes, kui siit toolilt tõusetate. Kõik minu töötarvitajad vahivad oma peegelpilti. Palju aega kulutab inimene oma näo uurimiseks. Ma ei tunne ainustki töötarvitajat, kes nii pea kui istet võtnud, ei hakkaks iseendale näkku vahtima nagu poleks ta ennast iial enne näinud... Igalet mehele on ta enda lõust meeldivaimaks vaatlus-esemeks, — ka teile, herra,

kelle nägu nii vastik: päris loodud kõrvakiilude saamiseks.

Mida võin teile juuste määrdena soovitada? Petrooleumi? Hiina koore vett? Kui juuste asetäitjat — postishi — vajate, siis mõtelge minu peale. Saan teid nii hästi teenima, kui teie juuste juures võimalik. Juuste asetäitja valmistus on peen käsitöö. Parukaid tehakse vabrikutes. Tänapäevani iga juuksekarv üksikult läbi riide; nüüd on masin leitud, mis 20 minutiga sama palju teeb, kui käsitsi töötaja nelja päevaga. Järelikult langevad parukate hinnad. Teaterparukaid valmistatakse vabrikutes. Võrreldes säärase turutööga on juuste asetäitja kallis kunsttoode. See näib teid väga huvitavat? Mu naine on juukse asetäitjate tootja. Ta peseb juukseid seebi vees, siis kiharduvad juukseotsad, nii et kergem on juurepoolseid otsi leida. Siin keeratakse juukseid papiljottidele, keedetakse põhjalikult ning harutatakse mitu kuud, et nad loomulikult ja püsivalt kohevile tõusevad. Selle peale kinnitatakse juuksed tüll alusele, mis töötarvitaja pea järel valmistatud. Nii palju tööd ja vaeva on tarvis, et teiesuguse pealage ilustada. Pealage, mida teie, herra, väga hooletult harite. Ei ole hea, et juukselõikajaid vahetate. Alati peab usaldama samade käte hooleks, et lõige ikka ühesugune oleks. Kui jälle tulete, küsige mind. Mu nimi on Louis nagu Prantsuse kuningatel. Louis IX., kes pühimus oli, Louis XI. — lontrus, Louis XIV. — pillaja, Louis XV. — naistekütt, Louis XVI lollpea ja Louis XVIII. — mitte sedagi.

„Veidi puudrit, olen teid veristanud. Kassa! Kord habet aetud.“

Tõlkinud M. S.

MAARAHVA LAULIK.

KR. J. PETERSONI TEOSTE KOGU-VALJAANDE PUHUL.

Eesti Kirjanduse Seltsi Koolikirjanduse toimikond on möödunud aastal ilmutanud rea raamatuid meie vanemate kirjanikkude teostest, nende hulgas ka Kristian Jaak Petersoni teoste kogu „Laulud, päevaraamat ja kirjad“, mis selle huvitava mehe loomingusse ja olemusse ka neil lubab nüüd pilku heita, kellele arhiivid mitte kättesaadavad või ka käepärast ei olnud. Petersoni toodang, värskelt lugedes, on minus mõtteid äratanud, mis siin kirjandusajaloolistes perspektiivides katsun „ümmarguselt“ kokku võtta.

On teada Petersoni kaasaeglase O. V. Masingi karm otsus noore poeedi „anacreontilist“ tõlgete kohta, mis talle arvustamiseks

saadetud. Petersoni laulud jäävad käsikirjas tolmuma, tema ajal neid keegi ei trüki. Petersoni esimene tutvustaja on Villem Reiman. (Eesti Üliõp. S. Album VI. 1901) poeedi 100-aastaselt sünnijuubelil, ning see impressario on poeedi suhtes jahe ning tagasihoidlik. 1905 a. „Võitluspäevil“ tõstab G. Suits Petersoni Noor-Eesti kilbile ning esimese „noor-estlasena“ on ta siis ka ligemale kakskümmend aastat meil aupaistuses seisnud, ilma et see noorema põlve suur lugupidamine tema kirjatööde väljaandmist (üksikud palad maha arvatud) oleks kiirendanud. Petersoni 100-aastaselt surmapäeval on Eesti Kirjanduse Selts selle aukohuse viimaks täitnud.

Sellel traagilise saatusega noormehel, kelle

eluiga piirdub 1801—1822, ja kes 21 aastasena, keset suuri ideelisi palanguid ja teostamata unistusi, tuberkuloosi ohvrina maamulda variseb, on omadusi, andeid ja püüdeid, mis ta ajajärgu üldisest pildist kujukalt ning lootusrikkalt eraldavad ja nähtavale kohale tõstavad.

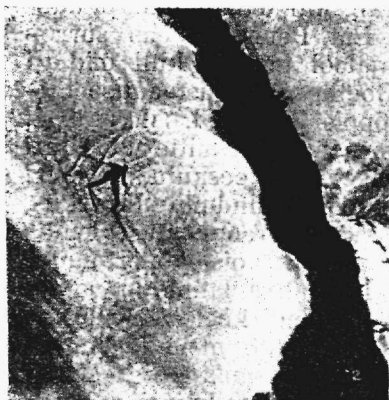
O. V. Masingi kõrval on Peterson üks esimestest kõrgema haridusega eestlastest, kes ei saksastu ja nagu seda öeldakse — „oma rahvale kaduma ei lähe.“ Teistest tolleaaja ratsionalistliku ilmavaatega kirjameestest erineb ta oma jonnaka rahvusliku iseteadvusega, millest jätkub isegi rahvariiete isiklikuks demonstreerimiseks. Petersoni ideaal pole mitte tavalik talupoja „erapooletu“ silmaselgitamine (mõistuse ja südame juhtimine koduses elus), vaid püüd

aru saada? Kui vesi allikas üles tõuseb, ütleb juudalane: „Taeva ingel ajab seda vett üles.“

Põhjamaa mees seda lugedes usub ka, et see oli üks ingel; ja nõnda rumala usuga peab tema mõistus ikka nõdremaks saama, ja kui tal midagi on teha, siis ta ootab seni, kui Jumala ingel taevast peab maha tulema ja teda aitama.“

Ei piirdu Petersoni ideede ja eeskujude kogumik ainult ristiusu ilmaga (nagu tolleaaja pastoritest kirjameestel), ka „paganlikud“ kultuurid on väärtuslikud, näiteks muistne Kreeka, kus ta leiab enesele mehi, kes väärivad lugu pidamist ja järeltegemist. Kuidas Peterson ristiusu ja paganusu ideaale enese isikus orgaaniliselt siduda mõistab, selleks annab ta Dioge-

Suusaspordi imed.

Äkilisest mäest alla.

Ülevalt tulles üle maja katuse.

Hüpe.

maakeeles oma algupärast vaimukultuuri rajada. Nii on Peterson meie rahvusliku ärkamise „aguinimene,“ mees enne kukke ja koitu: esimene „noor-eestlane“ selle sõna rahvuslikus, Koidula-aegses mõttes.

Petersoni vahekord kiriku ja selle traditsioonidega on samuti ajajärgust lahkuminev. Toetajate soovil küll üksvahe usuteadust ülikoolis õppides, ei tunne ta selleks sisemist tungi, ta satub vastollu kiriku vaimu ja kirjatähest ripuvate dogmadega. Oma päevaraamatus kirjutab ta tolleaaja teoloogide kohta:

„Kristus tuli sellepärast, et inimesi õpetada, kuidas nad peavad mõistuse läbi õndsaks saama ning teisigi armastama, s. o. ka teiste õnnistuseks elama. See oli tema suur Jumala õpetus! — Kui siis tema mõistuse tähelepanemist neile tahtis õpetada, siis peame need kirjad, mis tema õppijate käest meie kätte saanud, nõnda ära seletama, kui meie ajal inimesed räägivad. Sest kuidas võib põhjamaa mees kõigest sest, mis lõunapoolne mees omal viisil ütleb, öieti

nese jüngrina oma päevaraamatus järgmise seletuse.

„Kui sa ristiinimene oled, miks tahad sa siis paganate õpetaja (Diogenese) õppiija olla?“ küsis üks tarkusetundja minu käest. „Sellepärast,“ ütlesin, „et ma ei või saada nii heaks, kui Kristus oli, aga küll ikka nõnda, kui Diogenes. Kristust eeskujuks võttes tahan selle küüniku kommete järel elada.“

Petersoni rahvusliku ilmavaatega kokkukõlas, selle loogilise järeldusena, on ka tema kunstiline usutunnistus, nagu ta seda ilmutab oma päevaraamatus:

„Kreeklased, roomlased ning Juudamaa rahvas laulsid oma laules nõnda, kui nende maa, nende keel, nende rahva seadused ja usk ning see, mis nende seas oli sündinud, laulusajad neile kätte andis. Sellepärast võime ka nüüd rääkida nende rahvaste igäihe laulusugudest. Kas seesama lugu on rahvastega ka meie ajal? — Kust see tuleb, et Saksa mees midagi ei tea oma isade kommetest ning teistest asja-

dest, mis neile omased olid? Kuidas see võib sündida, et alam ning mitte õpetatud saks — ja see tuleb ka samuti teisel rahval kätte, — et ta nendest laulest, mis tema keeles on kirjutatud, õieti aru ei või saada? — See tuleb sellest, et võõrasmaade lilled nende aeda on seatud, mis paremalt maalt olles, nende maal ei või üles kasvada! Kreeklane ning hebrealane mõistis, mis laulja neile ütles, teades, mis see oli, saks aga, võõraid asju lugedes, ei või neist aru saada.“

Oma huvitavas essees „Kirjanduslik stiil“ kirjutab Fr. Tuglas: „Käesoleva põlve ülesandeks on Kristian Jaak Petersoni ja Kreutzvaldi isikulise kunsti printsiipide teostamine.“ Petersoni subjektiivselt häälestatud luuletuste juures on meil juhust veel hiljem peatuda. Siin ainult tähendame, et Petersoni isikuliste elamuste luule või mis selleks peetakse, on paremal juhutamisel alateadvuslik saavutus. Märke miskisuguse teadliku ja tahteliku subjektivismi kohta meie Petersoni päevaraamatu-piitmistes kui ka tema lauludes ei leia, veel vähem on temal meeles mõlkunud mõne „isikulise kunsti printsiibi“ ülesseadmine. Petersoni eelpool tsiteeritud usutunnistuse järele on tema kunsti (laulusugu) ideaal rahvuslik-demokraatiline, ta mõistab hukka võõraste kirjanduskultuuride sisseveo ja nõuab, et luule oma loomu poolest oleks kogu rahvale omane ning arusaadav. Rokokoo-luule oli kuningakodade ja kõrgema seisuse kirjandus, neil eeskujudel arenes ka madalama kultuuriga Saksamaa haritlaste-kirjanduse poole, mida Saksa mees, Saksa talupoeg ei mõistnud. Nii ei mõlgu Petersoni meeles mitte kitsa haritlaringkonna kirjanduse soetamise mõte (polnud ju veel Eesti haritlasi!), vaid ta mõistab niisuguse kirjanduse hukka. Petersoni ideaal on olla rahvalaulik, nagu ta seda ka oma riimitud testamendis lihtsalt ja südamliselt väljendab:

Surma varjule minema
Peab maarahva laulja.
Järele jäävad tema
Laulud armsale rahvale.

Peterson üllatab meid oma karakteriga, mis tolle aja oludes nii ainulik, eriliselt aga oma haruldaste vaimuannetega, mis teda teaduste omandamises (eriliselt keelte õppimises) nagu linnutiivul edasi kannavad. Selle kehva kirkuteenri-poja üldine andekus ilmutab geniaalsuse tundemärke, poeedina sureb ta liig vara, et sellel alal sama tõendada. Et ta luuletaja oli, pole muidugi vaieldav.

On vaimuandeid, mis varases nooruses haledalt lõkendavad, et hiljem kustuda ja haihtuda. Nii mitmed „imelapsed“ on seda teed läinud, nii mitmed varaküpsed anded on jää-

nud oma loorberitele puhkama. Kas Peterson oli „imelaps“, kelle varane surm teda päästis tulevases keskpärasusest, või leiname noore geeniuse enneaegset lõppu, kes omi lootusrikkaid andeid ei saanud kõrge meheea vaimuküpsuseni arendada, — kes julgeb siin ennustada! Ent siiski võib küsimus keelele tõusta: mis oleks võinud sarnaste vaimuannetega varustatud kirjanik pakkuda, kui ta, näiteks, oleks elanud Kreutzvaldi vanaduseni? Võib olla, oleme Petersonis kaotanud oma Goethe . . .

Sel viimasel nimel on ilmakirjandusline au-
paiste. Ent Goethe sai selleks, mis ta on, mitte ainult oma ande, vaid ka väga kõrge vanaduse tõttu. Et Goethe geenius on, selle kohta on ka tema 83 eluaastal otsustav sõna kaasa kõnelema. Goethe hakkas oma „Fausti“ kirjutama 26-aastasena ja lõpetas ta 8 kuud enne surma. Ma ei tea kui kaua Goethe ikka veel suurvaimuks jääb, kui temalt hakata aastaid maha võtma. Ent Petersoni eas surres poleks kirjanduse ajalool temaga küll midagi tegu olnud. 21-a. Goethe oli õigusteaduse üliõpilane, kes laisalt õppis ja mõned salmid tegi. Missugune tundeline noormees mitte ei riimi nii luulelises eas — meeldivate eeskujude järele!

Petersoni laialdane keeltetundmine (kreeka-, ladina-, hebre- ja rida Euroopa uusi keeli) millega noor Goethe kaugeltki võistelda ei suuda, avab meie noorele „maarahva laulikule“ otsekohesed võimalused ka nende keelte kirjanduse juure. Petersoni isikus astub meie kirjandus tihedamasse ja mitmekülgsemasse vahekorda Euroopa kirjandus-kultuuridega, kui meie tihedkülgne kirikumõisa-kirjandus seda suutis. Et nende kokkupuudete tagajärjed — Petersoni looming — arhiivi jäi ja meie kirjandusajaloolist arenemist ei mõjutanud, on kurb, kuid ei tühjusta fakti kui sarnast.

Petersoni luuletodangus on leitud paar tillukest tõlget Anakreonist, mis põhjust näib andvat mõningaid poeedi algupäraseidki armastuslaule „anakreontilisteks“ pidada. Sarnane iseloomustus võib Petersoni luulekarakterit valesti mõistmisele viia, mis ei või olla soovitav. Mitte kõik armastuslaulud, isegi kui neis erootiline joon rõhutatud, pole sellega veel „anakreontilised“, vaid see on kitsam eritiüüp erootilises lüürikas.

Anakreon oli muistse Kreeka kõrgemate ringkondade seltskonna-inimene, elumees, kes veel hallide juukste juures ei keeldu Bacchuse ja Erose altarile ohverdamast. Sama elutundmuse ja ilmavaatega on kirjutatud ka ta luuletused. Kergelt-voolavas, painduvas ja mänglev-lihtsas vormis väljendab Anakreon oma elumõtte, mis seisab kõigi elumõnude teadlikkus ja targas maitsmises. Kaunite poisikeste ja

piigadega veiniklaasi ja kandlemängu juures unistada ja mõnutseda on ta ülim nauding. Ta lõbusad ja väljenduskaunid laulud mõnustavad valitsejate pidusid. Need „viina- ja armastuselaulud“ leidsid juba Kreekas jäljendamist ning moodustasid tuntud „anakreontiliste laulude“ tüübi.

Euroopa uuemas lüürikas tulevad anakreontilised jooned iga kord tugevamalt esile, kui elumõtte mõnude ja lõbude otsimises, „elumaitsemises“ seisab. Selle kirjanduse kolded on loomulikult kõrgemate seisuste salongid, nagu ka vana Anakreon oli Kreeka türannide õuelaulik ja „salongi-poeet“. Tüübiline ajajärk selles mõttes on rokokoo (poliitiline absolutism), mis anakreontilisele luuleliigile kindla ajavõimu-

Goethe esimesed salmised pitsused on tingitud Prantsuse rokokoo-lüürika eeskujudest, nad on sisult ja stiililt anakreontilised. Valitseb mõistus ja materialistlik eluvaade, ei kusagil jälge noorus-paatosest, mis 17-aastase poeedi toodangus otse võõrastav. Need salmid kõnelevad erootikast, elumõnudest ja noorusest mänglevas kuid kaines rokokoo-stiilis, nagu see valitses Prantsusmaal enne Rousseau romantismi. Selles lüürikas arutatakse asjalikult küsimust, kuis noormees tegutsema peab, et tüdrukut „üle trumbata“ ja teda soovide kohaselt taltsutada. Seal filosoferitakse, kas naine alati armastuse pärast andub ja paljude teiste tehniliste probleemide üle võrgutamise alal. Iga niisuguse „probleemi“ juure lisatakse anektoot,

Suusaspordi imed.

Üle mägestiku jõe.

lise [sisu ja stiili annab. Võta elult, silmapilgult kõik, mis seal on — kaine mõistusega, ilma kireta: nii on elu sisu. Samuti on selle „elumängu“ stiil kerge ja elegant. Selle Prantsuse rokokoo-lüürika mõjudel tegutsevad ka mõned väikseandelised Saksa poeedid 18. aastasajal. Ja Prantsuse rokokoo-vaimus ja -stiilis luuletab noor Leipzigi üliõpilane Goethe.

Oma esimese luulevihu kirjutab Peterson Riias 1818 a., poeet on 17 aastat vana. Goethe esimene luulevihk „Annete“ on saanud Leipzigi ülikooli-aastatel, s. o. 16—18 a. vanuses. Mõlemad poeedid ja üliõpilased on algajatena üheeaalised, ainult selle vahega, et Goethe Petersonist poolsada aastat varem elab. Ja see poolsada aastat toob vahe ka mõlema noorpoeedi luuleloomus. Noore Goethe päevil istub Euroopa vaimuilma troonil Voltaire, noore Petersoni päevade üle aga lehvib juba Rousseau vaim.

mis küsimuse peale vastuse annab. „Annete“ kui ka samal ajajärgul saanud „Leipzigi lauluraamat“ ei sisalda kirgi ega andumusi. ei armastust ega armukadedust, vaid ta on täis kerget ja elavat erootikat, elumehemoraali, mis nalja ja pilkega läbi soolatud. 17-aastane Goethe jagab siin riimitud „nõuandeid“, kuidas naise võita ja võrgutada, ning see õpetlik toon ning teoretiseeriv elutarkus ei lase kuigi palju nähtavale tulla poeedi isiklike elamusi ja meeleolusid. Kõike üldistav ja tasandav rokokoo-materialism on selles luules kindlasti peetud, anakreontiline elutundmus puhtalt edasi antud, isegi rokokoo-aegne kreeka-rooma müüdi-aparaat oma jumalate ja neid ümbritsevate olevustega mängib paiguti kaasa. Olgu siin väike näide luuletusest „Tõeline nauding“, ehtsas 18. aastasaja anakreontilises stiilis peetud, mis vabas tõlkes järgmiselt kõlab:

Ta ainus hool on minu rõõmuks,
 Ta ilu ehtub ainult mulle.
 Mu kõrval kire paisud avab,
 Ent kõlbline ta ilma ees.
 Et aeg me kire tuld ei segaks,
 Ta nõrkusi ei õigusta.
 Ta andumus üks ainus heldus,
 Ja mina ikka — tänu võlgu.

Lugege selle salmi järele Petersoni idealiseerivaid, idüllilisi katkeid tema Alope, ning vahe on käega katsutav. Peterson armastab südamega, Goethe ainult hädatarvilikkude eriorgaanidega.

Peterson on romantiline tundelaulik Rousseau vaimus ja tema stiil on sugulane „südame ärkamise“ ajajärgule, sentimentaalsele looduse-üürrikale. Et Peterson Riia üliõpilaste elurõõmsas seltskonnas õllekannu juures pursilaule laulab ja paar Anakreoni salmi viinast ja naistest tõlgib, ei tee teda veel „anakreontiliseks“ ega määra tema luulekarakteri, mis on hoopis teisest maailmast.

Petersoni luuletodangus on kaks liiki: üliluslik ja kõrgekõneline ood ning lihtne naiiv idüll. Mõlemad vastavad puhkeva romantismi ihaldustele, kuigi nende päritolek ulatub juurtega kaugemasse minevikku.

Petersoni ladina- ja kreekakeelsed märgusõnad klassika-poeetidelt ta laulude ees ilmutavad poeedi tutvusi vanade oodimeistrite ja pateetikutega. Euroopa romantism aastasaja vahetuse ümber ja Petersoni päevil valas healmeel oma jälleleitud südame pakitsused oodidesse ja hümnidesse. Petersoni päevaraamat kahjuks ei ilmuta andmeid, kui kaugemale ulatusid noore poeedi huvireisid uuemas romantilis-pateetlikus lüürikas, kuid ta märgib siiski Miltoni ja Klopstocki nimed, keda ta tunneb „Jumala ja Messias suuruse ning pühaduse“ kuulutajatena, sama hingetõmbega ka Voltaire'i arvamisitsiteerides.

Meie teame pateetliku Klopstocki mõju Saksa tundeluule peale 18 aastasaja viimasel veerandil, nähtavasti on ta „Messias“ ka Petersoni vaimustanud. Ka Petersoni esimene luuletus on ood „Jumalale.“ Jumal pole Petersonile mitte miski kirjandusline sümbol (nagu paljudele Saksa ekspressionistidele), aga ka mitte kirikudogmadest piiratud olevus, vaid ülilim vaim, mis aine elustab, nagu ta seda ka oma päevaraamatus seletab, eitades muu seas materialistlikku ilmavaadet:

„Maailmas on kaks olemist igavesti olnud: üks on vaim, teine ema-asi (materie). See igavene vaim on Jumal, aga igavesest emasjast on maailm sündinud. Kõik maailm on elutu, ja kõik, mis seal sünnib, see, et maa päikese ümber kõnnib, see et maa peal puud kasvavad, see, et kõik on elamas, ei või iseene-

sest olla, ega kui ilmatundjad arvavad, ema asja võimudest sündida, vaid see on Jumal, kes kõik seda teeb.“

Petersoni oodid on Jumala, ülilima vaimuga, tihedas osasaamises, ent see Jumal ei ela mitte kiriku pimedate müüride vahel, vaid looduse juures ja aulikus templis. Loodusromantikast on paisutatud Petersoni luulepurjed, kas ta oma oodid kirjutab „taeva ülema vaimule,“ inimesele, isamaale või oma Alope. Neid oode kirjutades on poeedi silma ees seisnud ülilusliku, heroilis-pateetliku lauliku tüüp, nagu ta seda kujutab oma oodis „Laulja“:

Nii kui vahuse jõe
 Mürisevad lained,
 Mis kalju pealta
 Langevad oru sisse,
 Nii kui taeva pikne
 Musta pilvede alla
 Hirmsasti kõrgatab:
 Nõnda on jooksmas laulu
 Ilus tuline oja.

Nii kui valguse allikas
 Seisab austatud laulja
 Oma vendade keske'ella.
 Kõrgatab pikne —
 Ja metsad on vait:
 Laulja on tõstamas
 Oma häält, valamas
 Hingesta laulukastet.
 Ja tema ümber,
 Vait kui merekaljud,
 Rahvad on kuulamas.

Seda oodi lugedes tuleb meele Gustav Suitsi paatos ta „Elu tules“, tuleb meele ka ta „Laul orjadele“.

Selle heroistliku meeleolu kõrval, mis end Euroopa romantilises ärkamises ilmutab, on Petersonil veel teine „euroopalik“ joon: pöördumine rahvaluule allikatele, nagu see Inglismaal on märgitud rahvaluule korjajate ja rahvalaulu vormi elustajate nimedega, näiteks — Allan Ramsay, Thomas Percy, James Macpherson, Robert Burns, Saksamaal aga Herderi õhutusel. Selle vooluga, mis ka Eestis juba varem tõuget saanud, läheb Peterson loomulikult kaasa, ta asub rahvaluule korjama ning katsub oma kannelt rahva lüüriliste looduslaulude ja karjalaste leelutamiste kohaselt helisema panna.

Oma kõrged ja pateetlikud oodid kirjutab Peterson küll vabavärsi vormis, ent rahvalaulu rütmi ja sugemeid ei katsu ta siin mitte kasutada. Väga arusaadavatel põhjustel. Meie rahvalaulude naiselikule elutundmusele, neile orjapiigade ja karjalaste lõõritustele, on täiesti võõras mehine paatos, titaanlik ja heroiline joon. Rahvaluule vormi jälgimine ja elustamine kunstluules on Petersoni sündinud otsima kohasemat „laulusugu,“ lüürika liiki, kui hümn ja ood. Nii jõudis ta idüllilise maaelu pildistami-

sele, nagu Euroopa varase romantismi suur tagasipöördumine looduse juure (Rousseau) kooli oli sünnitanud, talupoega „looduse süles“ idealiseerides ja looduse ilu lillisel keel kirjeldades. Ka sellel koolil olid oma esivanemad.

Olgu tähendatud, et rokokoo-lüürika anakreontilise (elumehelik-materialistliku) tüübi kõrval arenes veel üks naiselik-sentimentaalne luuleliik, muistse Arkaadia karjasteluule eeskujul. See „lambur-luule“ (mitte ainult lüürikas, vaid ka romaanis), rokokoo-parukas ja puudrist lõhnav, oli kõrgema seisuse naissalongide taim, oma aja ideaalne buduaari-poesia! See triiphoones kasvatatud ja peenelt friseeritud „loodusromantika“ õitseb 17. aastasajal lopsakalt Prantsusmaal ning lööb 18. aastasajal omamoodi ka Saksamaal lakkama, nagu seda näitavad Gessneri magusad lambur-idüllid. Rousseau looduse-idealiseerimine ja lihtsale maaelule tagasikutsumine liitus ühes osas tolle rokokooaegse sentimentaalse klassitsismiga, et rahvusvahelise haledus-voolu laia süngi mööda teiste „haledate“ elementidega koos purjetada.

Neil magedatel ja magusatel eeskujudel ning mõjudel näib — Eesti rahvalaulu sugemetega paarides — sündinud ja saanud olevat see osa Petersoni idülliloomulise ja literatuuri-maiguga luuleloomingust, nagu on tuttavad ta teiseidirikkad kahekõnelised karjastelaulud. Sellel sentimentaalsel ja lillekeelisel looduse „suhkrustamisel“ on rokokoo-salongi maik juures. Sügavama isikulise elamuse puudumisel ei suuda poeet ka Eesti rahvaluule sugemeid loomulikule elule äratada, sellest „käsitamisest“ saab luule asemel „käsitöö“. See rokokoo-sentimentalism vesistab isegi laulud, kus isiklik elamus tuntavam, näiteks Alo kuu ümber. Sentimentalism pachedest vabaneb ta siin kord oodi üliluslikku tooni tõustes (nagu laulus „Rõõmule“) või lähenedes idealiseeritud realismile, plastikale, nagu „Jaagu laulus“ üksiku mäe peal:

Sinu valged rinnakesed
On kui talve lumemäed,
Päike paistab nende peale.
Sinu hella käekene
Pehme on kui lillelehti —
Ilusam võib see küll olla,
Mis sa kannad varjuella.

Sarnased erootilised toonid (võib olla piibli-liku päritolekuga) on tolle aja Eesti lüürikas erakordsed. Ent põhitoonilt on nad pigemini „arkaadilikud“ (lamburluule) kui anakreontilised. See armsama ilu kirjeldamine on ka võrratult kargem ja põhjamaisem, kui Vahemere-ranniku lõõmavas kliimas saanud Ülemlaul. Jaagu armastus on karjapoiisi oma maarahva idüllist (kui mitu korda „anakreontilisem“ on meie Kalevipoeg oma Saaremaa romaanis!). Ja siis see Alo, see põhjala-neiu oma lumemäeliku ja täis-uisatud büstiga!

Et „Jumal andis Itaaliale pomerantsimetsad ja põhjamaale uhked tammepuud“, seda märgib Peterson teadlikult ka oma päevraamatusse. Ja mis erootikasse puutub, siis leiab ta õige olevat ühe Rootsi lauliku sõnad, kui see lausub, et „ükski erootiline muusa Thule mägismaal ei kutsunud graatsiaid tantsule“, ja kui Mälari paesel kaldal ka istutati „Pindose lilli“, löid nad võõra pooluse all kiratsema, sest põhja päikesel pole puistata tuld.

Et Peterson oma aja kirjameeste seas näib ainuke „loomulik“ poeet olevat, siis võib teda ka esimeses joones tunnete, elamuste ja laulu stüühiline ilu, ta luuletustel puudub ajajärgu „praktiliste nõuannete“ tendents ning moraaliõpetus. See on ta „subjektivismi“ esimene põhjus. Teine põhjus on ajavaimuline. See kirjanduslik kultuur, mis teda euroopalikus ringjooksus ümbritseb, ta vaimu toidab ja millele ta lähemale pääseb, kui proosalisema loomuga „ametvennad“ kirikumõisates, on üldiselt isikulisemale tundeelule ärganud: romantismi täht tõuseb üle Euroopa, selle uue kevade esimene pääsuke Eestis on Kristjan Jaak Peterson.

Hugo Raudsepp.

RÖNTGENI TEENE TEADUSES.

PROF. DR. GUSTAV MIE järelle Saksa keelest H—a.

Peab tunnistama, et Röntgeni nimi inimsoole tuttavaks jääb, kuni teadus ja kultuur kestab. Ta leidis tähendab piirikivi kahe üksteisest erineva aegjärgu vahel.

Kuuldes sõnu „Röntgeni kiired“, mõtleb küll iga mittefüüsik kohe nende arstiteaduslike omaduste peale. Kuid, jättes kõrvale nende terapentilise tähtsuse, paistab imestusväärsena isegi juba võimalus heita pilku elava

organismi seesmusse, leida üles vigastusi ja vaadelda elu salapäraseid sündmustikke.

Ometi teab igaüks, kes loodusteadusega lähemalt tuttav, et pööre, mille Röntgeni kiired kaasa toonud, on suurema tähtsusega füüsikale kui bioloogiale. Kui eraldame nii teoreetilises kui ka katselises füüsikas vanema „klassilise“ teadusaegjärgu uuemast uute uurimisabinõude ja -metoodidega aegjärgust, siis näitab juba

mõlemi piir, mis langeb aastatesse 1895 ja 1896, et Röntgeni kiirte ülesleidmine etendab pöördes tähtsama osa, leidis ju Röntgen uued kiired aastal 1895.

Siin on muidugi kaasa mõjunud ka teised asjaolud, kõige pealt tehnika kiir edu, mis teaduslike katsete tegija kätte annab abinõud, millest varem ei teatud aimatagi.

Kuid selle kõrval on ometi silmapaistvaim Röntgeni kiirte mõju teadusele, mis aeg-ajalt on omanud ikka suurema tähtsuse, iseäranis seitsaadik, mil Laue Münchenis, seega kiirte leidja enese läheduses, olgugi täiesti rippumata temast, leidis kiirte interferentsi. Nii võimaldus teadusele Röntgeni kiirte abil täpselt vaadelda ja uurida kõvade kehade kõige peenemaid üksikuist aatomitest koosseivaid ehitusosi. Ja veel enam! Selgus, et Röntgeni kiirte abil on võimalik tungida isegi sügavamasse seesmuse aatomitele, mis seni keemikule ja füüsikule olid olnud materia viimsemaiks, jagamatuimaiks ehituskiveks.

Teame nüüd, et need „aatomid“ ise on oma koosseisult enam või vähem komplitseeritud. Röntgeni kiired võivad aga osalt mõju avaldada isegi nende salajaimate muutuste ja neisettulevate sündmuste peale, ja kõige uuem aeg on näidanud, et nim. kiirte abil saab analüüsida isegi aatomite peenemat ehitust. Nende vaatluste juures on ilmsiks tulnud seaduspärasusi, mis valitsevad materjaalset ilma ta sügavamais seesmuses. Nii näib olevat saanud mõistetavaks, miks õieti moodustavad keemilised elemendid Mendelejevi ja Lothar Meyer'i poolt kindlakstehtud n. n. „Loomuliku süsteemi“, ja kogu materiaiprobleem on saanud uude staadiumi.

Pöördume nüüd katseliste uurimuste tagajärjerikka abinõu leidjale ja ta leidusele. Mõistagi on ka sel leidusel, nagu igal teiselgi, oma pikk eellugu.

Röntgeni kiired tekivad, nagu teada, ikka seal, kus langevad mõnele kõvale kehale n. n. katoodkiired. Katoodkiired seisavad koos elektroonidest, mis õhuhõredates ruumides elektri-voolu juures negatiivselt elektroodilt pöörase kiirusega välja paisatakse. Katoodkiirte leidmisega algab Röntgeni kiirte eellugu.

Aastal 1868 leidis Münsteris katoodkiired Hittorf, Saksa silmapaistvam teadusliste katsete tegija 19. aastasajal. Hittorf töötas väga viletsate abinõudega. Seda imestamisväärsemad on katsete tagajärjed, mida saavutas kiirte alal. Tema tööd jätkas ja tõi juure uusi tähelepanekuid katoodkiirte juures sakslane Lenard, toetudes oma õpetaja Hertz'i märkustele. Lenard'i uurimused käsitavad peaaesjalikult mitmesuguste ainete läbilaskvust ja absorptsioonivõimet katoodkiirte suhtes. Talläks korda leida tähtsaid üldisi seaduspärasusi.

Röntgen algas samalaadilisi katseid a. 1895.

Oma katsete juures katoodkiirte kallal aga märkas ta täiesti ootamata uue nähtuse kiirte näol, mis ka temalt on saanud nime.

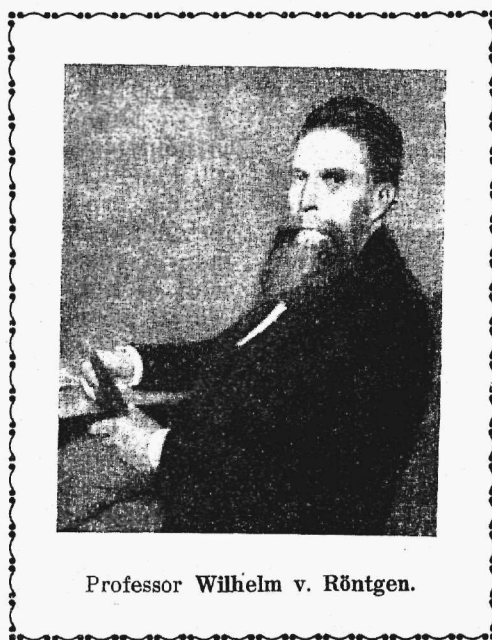
Röntgeni kiired, mis hoovavad välja punktidest, kus katoodkiired kõvale kehale langevad, on loomult koguni erinevad viimastest; nad sarnanevad valgusele, lainetele, mis tekitavad ja kanduvad eeteris.

Tähelepanuväärt on aga seejuures, et neile omased tundemärgid on samad, mis katoodkiirte juures. Nad annavad teatud ainetele läikivuse, n. n. fluorestsentsi, ja nende mõjul lähevad mustaks päevapildiplated. Kuid kõvad kehad suudavad Röntgeni kiirte läbitungivusele palju

vähem vastu seista kui katoodkiirtele.

Teades paljuist katseist katoodkiirte alal, paneb imestama, miks Röntgeni kiiri ei märgatud juba varem. Kuid siin peab märkima, et nende tekkimine võimaldub ainult iseäranis õhuhõredais ruumes, kuna varemate katsete juures õhuhõrendus viletsamate abinõude tõttu hästi raskem oli kui nüüd. Arvatavasti olid ka esimesed leitud kiired palju nõrgemad, kui neid praegu saavutada suudetakse, ja et Röntgen neid, olles välja läinud koguni teisesihilisile katsetele, siiski märkas, tuleb muidugi leidja terava tähelepanu arvele kirjutada.

Pärast Röntgeni leidust äratasid uued kiired katsetele rea õpetlasi; nende hulgas on nime- tamisväärt inglase Barklay katsed kui ka suureviisilised uurimused, mille toime pani Pariisi füüsik H. Becquerel, kes juba aastal 1896 leidis uraani radioaktiivsed kiired peaaesjalikult Röntgeni leiduse õhutusel.

Professor Wilhelm v. Röntgen.

ARARAT.

ARNOLD ULITZI ROMAAN.

Tõlkinud M. S.

Antoniina polnud ilus, oli vaid meeldiv; ta oli kahekümnenelja-aastane; tema ihu oli turd ja puhas, tema nahk päivitanud, silmad head.

Leonid pakkus külalistele istet ja tegi köögis kära. Toidukambrist laskis ta kuus suurt

kes poja-poegi oli igatsenud, kuid mitte näha saanud.

Ruttu jõi ta viina, sest et ta liig liigutatud oli; viina piparmõru kibedus andis võimaluse seletada pisarate põhjust silmis; ta naeratas nukralt oma kavaluse üle. Äkki aga kerkis

Moodne kaubamaja Jaapani pealinnas Tokios.

plekkoosi täis suurepäraseid vorste tuua ja käskis hulk joogi-anumaid viinaga täita. Ta ise kandis keldrist raske kastitäie Saksa õlut ja puhastas vask-samovari ruttu villase lapiga läikivaks.

Kui ta jälle tuppa tuli, olid külalised juba hoovist tagasi, kus nad pesemas olid käinud. Antoniina juuksed olid alles veidike sasis ja üks juuksekarv kleepus niiskena otsaesel ning ulatas siidise otsaga pahema suunurgani, ilma et ta ise seda oleks märganud. Tema suu oli soe ja verev.

„Sinult tahaksin lapsi saada,“ mõtles Leonid: „poja ning tütre.“ Ja tal tuli ema meele,

häbipuna tema näkku, kui ta mõtles, et neiu võis viina vastu jälestust tunda.

Vanem meestest, umbes kahekümnekuueaastane, nimetas Leonidile nüüd kõikide nimed, viimsena Antoniina oma; ta nimetas Antoninat hellitades Toonjaks ja Leonid kartis, et nad vast kihlatud võisid olla. Kurvalt imestas ta, et nüüd alles selle mõtte peale tuli.

„Sööge ning jooge,“ ütles ta, igasugusest isiklikust õnnest loobudes: „Ja olge rahul sellega, mis mul on!“

Sõbralikult vaatas ta külalistele näkku ja lõpuks voolas tema pilk Antoniina silmadesse, mis teda tähelepanuga vaatlesid.

Külalised olid üliõpilased, neil olid mõned raamatud pampudes. Nad rändasid Peeterburist lõuna poole ja tahtsid Moskvasse minna; raha raudteesõiduks neil ei olnud. Teel tegid nad hädasunnil talupoegadele muusikat ja said selle eest leiba, piima, juustu ning õomaja.

Toonja ütles:

„Muud poleks teha tarviski, kui nii viisi elada; vahel võiks ehk mõnda raamatut ka lugeda.“

„Olete luuletaja, preili,“ hüüdis Leonid rumalmeelitalval häälel.

„Ei,“ vastas neiu: „olen matemaatik.“

„Isegi väga hea matemaatik,“ hüüdis too üliõpilane vahele; ja Leonid kohkus väga, sest ta pelgas ning austas õpetlasi.

„Kui rikas ma olen ja kui harimata,“ ütles ta kurvalt: „Kõik, mis siin kultuurset näha, on mu ema pärandus. Minu omad on ainult need rumalad väljalõiked piltidega ajakirjadest.“

„Teadmised ei tähenda midagi,“ sõnas Toonja.

Siis arvas Leonid hulljulgelt, et neiu teda armastab: muidu poleks ta seda ütlenud, pealegi nii lohutaval häälel. Ja tal oli õigus. Ta meeldis neiuile imelisest. Sellest peale muutus Leonid rõõmsaks ja jõi ning laulis; ajuti noogutas ta Toonjale pead; see pidi tähendama: „Ära kardada midagi, mu peen kallim; suudan palju kanda!“

Toonja mängis väga õrnalt balalaikat, — vaevalt kuuldavalt; poliitilistest vaielustest, mis vahepeal olid lõkkele lõõnud, ei võtnud ta osa. Alles, kui kõik väga vabameelselt kõnelesid ja Leonidki poisikesena Jumalat teotas, lootes säärase vallatusega Toonjale meeldida, sõnas neiu tasa ja õrnalt nagu iseenesele:

„Jumal on olemas!“

Võpatades teadis äkki Leonid:

„Jah, Jumal on olemas, sest sina ütlesid seda!“

Toonja lahkus esimesena söögitoast; Leonid laskis tüdrukut teda süngi juhutada; veerand tundi hiljem läks ta trepist üles ja koputas uksele.

Toonja küsis heledal häälel:

„Kas teie olete, Leonid Leontjevitch?“

„Jah, mina olen,“ vastas ta.

„Olete purjus?“

„Ei, olen päris tugev ja kaine.“

Siis avas neiu. Kui Leonid tuppa astus, lamas ta juba süngis ja küsis sõbralikult:

„Tahate minuga veel kõneleda?“

„Ehk ka sootuks tasa olla, sest armastan teid väga!“

„Ons tõesti tõsi?“

„Jah.“

„See rõõmustab mind.“

Siis laskis ta ennast mitu korda suudelda; aga kui mees ka tema rinda tahtis suudelda, ütles ta:

„Armastan suudlusi, kui need puhtad nagu sinu omad. Kui sa aga minu rinda puudutad, siis ei tee see mulle headmeelt, sest olen külm. On see sinu meelest kurb?“

„Ei, ei“ sosistas Leonid: „ka see on sinus ilus, kõik on ilus!“

Kartlikult ja lapselikult lisas ta juure:

„Küll see kõik veel tuleb, Toonjakene!“

„Seda usun minagi; muidu oleks minus ju midagi ebaloomulikku.“

„Ja kui nii saab olema, nagu ma loodan, kas saad siis mu naiseks?“

„Jah, meeeldi,“ vastas Toonja ning surus pea nagu magama heites padjasse. Leonid suudles tema juukseid.

„Uinun alati väga ruttu“, ütles Toonja: „Minuti pärast olen vist juba kaugel.“

Leonid ei vastanud, ta pani käe Toonja otsaesisele; teise käega hoidis ta tema ümbert kinni; nii uinusid nad magama.

Hommikul rändasid Toonja sõbrad edasi, tema aga jäi.

Leonid ja Antoniina kõnelesid elust lihtsalt ning aukartlikult nagu kunagi kaks noort ja õnnelikku inimest. Leonid kõneles enda rumalustest ja vigadest; ka Olga Petrovnast rääkis ta.

„Lubab ta, et siia jään?“ küsis neiu.

Leonid kargas üles:

„Kuis võisid seda küsida? Ta peab kaduma, sest ta on patune!“

Valjult ja kurvalt keelas teda Toonja ning ütles:

„Saan sama patune olema, kui ärkan! Kaheksanne ühe aastasena oli mul alles lapse ihu. Olen seitse aastat noorem kui mu elu.“

„Püha neitsi!“ hüüdis Leonid: „Jumala enda tütar!“

Toonja vastas:

„Rumalus on nii minuga kõnelda!“

Üheksandal ööl tuli Olga Petrovna; ta sõitis autos, mille ta tammiku müügist saadud rahaga oli ostnud. Auto ostmine oli narrus, sest ümberkaudu oli vähe teid, mis autosõiduks kõlbasid.

Auto vabises õues; kanad peksid tiibu tontlikus kumas, mis hoovi õudselt valgustas.

Leonid ei kuulnud midagi, ta magas Toonja kõrval oma valges rüüis; neiu juuksed langesid mustade tihedate salkudena pehmelt tema rinnale.

Kui Olga neid nägi magavat, karjatas ta valjusti. Leonid ärkas, rahulikult katsus ta kõnelda:

„Kuule, Olga, katsun kõik seletada. Armastan teda“ —

Olga Petrovna laskis talle kuuli rinda. Kohkunult vaatas Leonid temale, kahvatanud näost, otsa ja kukkus asemele.

Toonja kisendas: „Toodagu arst!“

Olga jooksis sõnakuulelikult, kutsus autojuhi, kes kõõgis viina jõi, maksis talle pihutäie raha ja sõitis Viitebski arsti tooma.

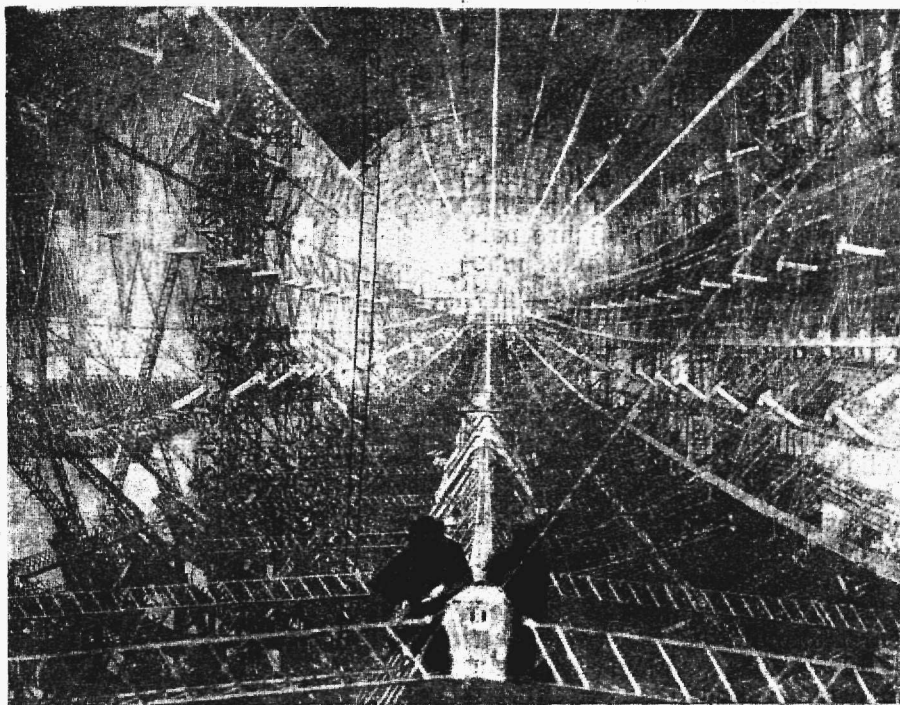
Köögitüdruk, teenijad, sulased, talupojad, kooliõpetaja ning Prjesnaja küla pappki olid maija kogunud, põlvitasid haavatu juures, põlvitasid kõigis tubades ja kodades ning palvetasid:

„Jumal, võta mehe asemel naise!“

Toonja palvetas:

„Jumal, võta tema asemel mind!“

Kui arst hommikul kella kaheksa paiku sisse astus, tuksatas Leonidi käsi Toonja juustes ning avanes. Neiu aga langes surnuna põrandale.

Kõige suurem õhulaev, mis praegu Ameerikas, New-Jerseys ehitusel. Pilt kujutab õhulaeva sisemist värki. Selle õhulaeva pikkus on 300 meetrit, kõrgus 40 meetrit.

Toonja põlvitas haavatu aseme ees ja Leonidi käsi puhkas tema juustes; selle käe ümber aga olid Toonja käed nii kõvasti ristis, et randmed pinevusest valendasid. Põlvitades palvetas ta vahetpidamata:

„Jumal, võta tema asemel mind!

Võta tema asemel mind!“

Alalõpmata kordas ta neid sõnu öö otsa hommikuni, — viisteist, kaheksateist tuhat korda. Tema hing oli läbi käsivarte kättesse rännanud ja kätest Leonidi kätte ning sealt käsivart kaudu südamesse. Pikkamööda, pikkamööda valgus Toonja hing mehe verre, mis juba raugemas oli.

„Mis on?“ küsis arst: „Leonid Leontjevitsh elab?“

Leonid ärkas ja ütles:

„Tema palvetas mu eest. Ta tervitab teid kõiki!“

Kohkudes karjatas papp:

„Imet, imet! Jeesus Kristus, kummardan maani!“

Naised kiljusid ja pomisesid palveid. Arst kortsutas kolme.

Papp näitas Antoniinat: tema särk helen- das värskest verest, ruttu avas arst särgi rinna kohalt.

Säravail silmil palvetas papp, sest samalt kohalt, kust Leonid oli haavatud olnud, voolas

veri: haava ning surma oli Antoniina kallimalt enesele palvetanud.

„Te pole iial haavatud olnudki!“ kisendas arst vihaselt. Ta kiskus sidemed Leonidi ümber; sidemed olid verised, haav aga näis aastate eest paranenud olevat.

„Kummardagem!“ hõiskas papp: „Ime on sündinud!“ Kõik laulsid ja nutsid.

Papp suudles Toonja särki. Mees, kes kakskümmend aastat oli keeletu olnud, puudutas tema juukseid ja ütles:

„Oh sa kaunis püha neitsike! Sa Jumala lapseke!“

Arst jõi ennast purju ja kisendas alatasa: „Päästke mind! Päästke mind!“ Teda kutsuti aeda, kus Olga Petrovna oli ennast üles poonud; aga ta oli nii joobnud, et aidata ei suutnud. Ta naeris pööraselt, vajus korjuse kõrvale maha ning uinus magama.

Prjesnaja kirikukellad helisesid seitse päeva ja ööd. Toonja maeti kirikusse altari alla. Igalt poolt tulid inimesed tema haua juure palvetama, isegi piiskop tuli. Leonid kinkis maa talupoegadele ning asus erakuna saarele keset järve. Ta parandas imetegevvalt haigusi ja arstki saadab parandamata haiged tema juure.“

Kui Nadja jutustuse lõpetas, oli tuba sootuks pime, sest kuu oli metsa-müüri taha vajunud ja tähedki olid peitunud. Mõlemaid peletas vaikus keset pimedust. Nad ei julenud kõnelda, ei julenud sosistadagi. Nad vaikisid, teineteise kätest kinni hoides.

„On see tõesti sündinud?“ küsis Daniel. Ja vastas ise värisedes:

„Jah, see on sündinud!“

„Daniel?“ küsis Nadja: „Usud sa? On sul julgust sääraast imet uskuda?“

Ta kuulis Danieli naeratust pimedikus helisevat.

„Usud siis?“ küsis ta suure lootusega.

„Ükski ime pole liig imelik,“ vastas mees: „Aegjärele on surmas. Surma-eelsed märgid on alati imelikud ja täis ilmutusi. Keegi ei suuda elu ja surma mõista. Ma ei karda enam imesid.“

„Daniel,“ sõnas Nadja: „Daniel, hea on kõndida maa peal, mille pinnal jälle imed sündivad.“

Öösel ärkas Daniel erksa ja tegevusvalmina. Tõustes ei teadnud ta veel, mis tal teha oli; aga kui ta uksest välja astus, hõljus rohu kohal tume ning jahe õhuvool, metsast kuuldus kohinat ja vanad puu-raidad näisid hoiatavat.

Äkki ruttas Daniel tõrva-ahju juure. Ta kaevas sügava kraavi selle ümber ja ehitas laudadest väiksed katused õhkaukude kohale. Ta kogus süsi ja viis koju. Ta kuhjas suured

halud ahju ja süütas põlema, hele tuli paistis Nadjale silma.

„Kas juba hommik?“ küsis ta poolunes.

„Ei, ei,“ sõnas Daniel rahulikuna.

Ometi ärkas Nadja ja kohkus väga.

„Mis on? Miks sa valvad? Miks teed toa nii valgeks?“

„Nadja,“ ütles Daniel heldelt: „Öösel on sügis saabunud ja vist ei saa ta kaua kestma.“

„Talv tuleb?“ karjatas Nadja.

„Jah,“ ütles Daniel: „Aga vaata, kui ilusti tuli põleb. Nüüd ei lase me seda koldes enam kustuda, kuni kevade käes.“

„On meil puid küll?“

„Puid ja süsi. Kõike on varuks valmistatud.“

„Vist on jahe väljas, nii mõnus on tulepaistel!“

Nadja sirutas käed tule poole. Daniel sulges kõik luugid ja pani riivi.

„Homme topin praod heintega kinni.“

Kui ta viimse luugi oli sulgenud, kuuldus puudeladvust nagu vihane piitsahoop, siis paistis läbi luugipragude äkki sinkjas valgus. Metsik äike purustas pihuks pika suve hilise soojuse. Mets langes kõuemürina mõjul põlvili; äkilise vaikuse rüppe veeres kosena määratult mühisev vihmavalang.

Danielil tuli meele endiste sügisete halasamatu vihm ning üksioleku õudus; talle näis, nagu sajak juba igavesti ja peaks veel sada aastat sadama, kuni kogu mets uppunud.

„Sajab!“ ütles ta nõutult.

„Jah?“ sosistas Nadja.

Äkki aga hüüdis Daniel innuka tänuga:

„Enne olin säärase ilmaga üks!“

Ta jooksis Nadja juure nagu poisike.

„Tulgu talv,“ ütles ta: „Ma ei karda teda, kallim.“

Kolmas raamat.

Hukkumine.

Aleksander algas oma hiiglarännakut tunde, millele ta nime ei leidnud; ta otsis ja otsis sellele nime, sest ta polnud harjunud enda veres midagi võõrast ega saladuslikku sallima. Otsides muutus ta nagu tumedaks; vihaselt, nagu haavu lüüa tahtes, peksis ta määratu pealuu puude lehestikku, mille all ta kõndis; püssi käsitas ta vihase jalutuskepina. Aga ta ei leidnud nime meeoleule, mida ta poisikese põlvest saadik enam polnud tundnud; nüüd aga näis see taevast või puudeladvust olevat tema peale alla sadanud või maapinnast tema verre imbunud: see oli mingi rõõmus heldumus.

Äkki sai ta oma ihust teadlikuks. Ta vaatas piki ihu alla, nägi jalgu astuvat määratuid samme, nägi paremat kätt raudse rusikaga püssipära taltsutavat, — ja tundis ennast terve olevat.

Siis sai ta rõõmsaks, nagu mängiv loom. Ta haaras käega põosalatvadest nagu kahustest peadest kinni, ta peksis püssipäraga peent oksastikku ja naeris, kui oksad kildudeks pudenesisid, ta kiskus oma pikki juukseid rippuvate okste küüsisist ja tundis ennast okstest tugevamana; tal polnud valus, lehti ja oksatüükaid kiskus ta kõndides kaasa, kuulis neid enda järele lohisevat; risu jäi tema karvastesse nahkadesse kinni ja pidi ennast kaasa rebida

Tema kisendus ei sisaldanud sõnu, see oli vaid metsik röögatus; tähendas see Mina, või Vabadust või Võitlushimu, seda ta ei teadnud; kuulis ainult oma verd metsikult karjuvat.

„Ah, kui mul hobune oleks!“ hüüdis ta ja värises himurast ratsutamis-ihast: „Aga hobused on kõik nahka pandud, kahju!“

Suure kiirusega laskus ta lagendikule ega tunnud väsimust. Ta ei hoolinud asjast oma jalge ees ega lähedal ümbruses; nagu võlutult vaatas ta puid Napoleoni tee kõrval. Kasvage! näis ta käskivat.

Ja puud kasvasid. Ladvad, mis tillukesena näisid, mis haprate kummitustena õhus rippuvat tundusid, juurdusid aegamööda maa-

Hiigla õhulaeva jalutusruum.
(Vaata pilt 307 leheküljel.)

laskma, nagu koer keti otsas peab kaasa minema, kuhu teda veetakse.

Lehed kiindusid tema habemesse ja juustesse, kuldkollakad lehed musta habemesse. Kärage kihutas ta läbi metsa, ahnelt ootas ta äärmisi puid, aplalt avanēs ta suu tugevate hundi-hammastega; kui hõbedane kuma puude vahelt hakkas roheka metsaaluse valguse vahele paistma, siis tormas ta hüpates edasi.

Püssiga võttis ta hoogu. Ta kargas, nagu oleks jõed või kuristikud ees; kui viimne hüpe ta kahe kase vahelt välja avarale lagendikule kandis, ja ta meeletu jooksu kiirusest lõõtsutades seisma jäi ning ääretu lausikmaa alandlikult tema ees lebas, siis näis temale, nagu ei väriseks mitte tema, — ei, ei: vaid see tore piiritu koletis, see maahärg näis vabisevat tema käskivate jalge all. Ja ta mõirgas, mõirgas määratuma rõõmu ning jõuga.

pinda ning argnesid ülalt okslisteks. Vaevalt märkas ta, et üle Baguta rusude sammus; kui ta jalg puutus söekspõlenud inimasukoha jäänustesse, siis ei tunnud ta härdust. Alles suurel maanteel puhkas ta esimest korda, toetas puu najale ja mõtles inimeste peale, keda ta maha oli jätnud.

Vaevalt kohtasite teineteist keset üksindust, mõtles ta: ja kohe pidite pühasse abiellu astuma! Oo, te vanamoodi inimesed!

Tal polnud kahju nende laudasoojusest ja sigivuslõbust; need olid aarded, mida tema ei igatsenud.

„Inimesi! Palju, palju inimesi!“ kisendas ja sammus edasi. Ta ülemkeha kooldus ettepoole kummargile, nagu marust murtuna; tüseda kütina sammus ta mööda teed.

Rohi kasvas laial, liivasel teel, mida ammu enam ükski sõiduriist polnud puudutanud; ja-

lad ei vajanud sügavasse, ta pääsis kiiresti edasi. Midagi ei liikunud siin- ega sealpool teed. Ainult lamedad madalad künkad kerkisid ajuti lagendikust; need olid külade-varemed, millel juba rohi kasvas, mõnedel haljendas koguni õrn, noor põõsas. Ritsikud kargasid tema eest õhku, kuid tema neid ei näinud. Suuri loomi polnud kusagil.

Ohtuks jõudis ta raudteetammini ja lahkus maanteelt. Tähed tema pea kohal olid väga suured ja tihedad ning hiilgasid nii heledalt, et ta veel kaua võis rännata.

Muutus vaikseks, ning Aleksander imestas väga, sest päiksepaistel polnud ta mingit eluavaldust kuulnud; siiski oli nüüd vaiksem, nagu oleks keegi uinunud, — ometi polnud kedagi, kes oleks võinud uinuda. Imelik oli pimeduse vaikus. Ta naeris kõvasti, ta tahtis vaikuse naeruga purustada, kuid naer ei julenud kuigi kaugele minna keset pühalikku pimedust ja kukkus pelglikult tema jalge ette maha.

Siis kuulis Aleksander, kuis tema sammud kõmisesid, sest rohu all, mis tammi kattis, peitus alles kõva kruusakiht. Aleksander vaatas tähepanelikult alla ning alatasa tuli ta jalge alt vali kõmin. Siis tundis ta rõõmu: kaugele, kaugele pidi tema astumine kostma.

Vahetpidamata jookseb tamm Peeterburini ja lõpeb Peeterburi vaksalis. Aguli-majade kõrgune on raudteetamm. Kes tammil kõnnib, võib akendest sisse vaadata. Võib näha, kuis mehed kaklevad või kuis mees oma naise juure läheb või kuis naine sünnitab ja mees teda sõimab, et ta nii rumal oli.

„Oodake, te sitikad endi majades; ta tuleb, ta tuleb! Taud ei tapnud teda! Ajasite ta metsa, kui ta haigeks jäi, kuigi te teda ju armastasite! Või kartsite teda ainult ja olite rõõmsad, et teine tugevam temast kinni haaras? Aga ta ei pane seda pahaks, ei, ei! Olite targad, tegite õieti! Kuid tema ei surnud, ta tuleb, ta tuleb! Kas kõnelete veel temast! Aga sedagi ei pane ta pahaks, kui peaksite teda unustanud olema. „Heida maha, seltsimees, ja kärva“, nii peab tänapäev olemagi. Nii on hea! Tunnete teda jälle, ta tuleb, ta tuleb! Äkki on ta nimi jälle teie ajudes. Võib ka olla, et mitte nimi, — mis on nimi? naeruväärt asi! Ent saate ütleva: „Tema!“ ja teadma, keda meinate. Tema tuleb, jah, ta tuleb!“

Aleksandri selja taga tõusis tore, päris ümarik kuu. Ühes temaga ilmus sosistav tuul ja tõi niiskust ning õiseid lõhnu. Aleksander nägi varju hiiglasuurena enda ees käivat, mõõtmatu pikaks kasvas püss tema käes.

„Ta on jälle tugev, tugevam kui iial enne“,

ütles Aleksander ja värises rõõmust: „Kahe rahu-armastaja koerakese kõrval puhkas lõvi. Ta ei söönudki neid, nii suurt rõõmu tundis ta sellest, et ta lõvi on. Iial ei olnud ta seda nii selgesti tunnud, sest koerakeste kõrval polnud ta iial enne maganud. Ta tuleb jälle teie juure, kõrgena nagu torn, ja kannab palki käes“.

Aleksander tõstis püssi peakõrgusele ja varigi tõstis viskoda kõrgele; tükiks ajaks jäi rändaja seisma ja vaatles vaimustusega fantastilist varju. Ta nägi ennast seisvat inimestest tühjentatud Venemaa pinnal ja vaatas piki raudteetammi kaugusse, otsides Peeterburi linna.

„Tulen!“ kisendas ta: „Tulen!“

Veel neli versta käis ta sel ööl, siis kaevas ta kätega tammi-jalale augu ja heitis kagaras auku. Ta rüüpas tubli lonksu napsu, siis sulges ta silmad ja andis oma ihule käsu mitte külmetada, vaid kohe uinuda. Ja ihu kuulas kartlikult tugeva tahtejõu käsku. Käed rusikas lamas Aleksander, jalad konksu tõmmatud ja kõvasti teineteise vastu surutud, näol kassinahk. Naha alt ei pääsnud hingeõhk välja ning soendas nagu.

Esimesel päeval ei olnud Aleksander midagi söönud. Ta ei vajanud midagi, kui ta nälga tunda ei tahtnud. Kui ta hommikul enne päikesetõusu ärkas, sõi ta tüki leiba. Ojast jõi ta paraja suutäie, viinaga niisutas ta ainult keelt. Siis asus ta teele.

Napoleoni-tee ei taandunud kusagil raudteest väga kaugele; mõlemil teel olid kord paljud liikunud, nüüd olid nad surnud. Maas mädanesid ja luitusid paljud endise ilma liigendest; rõõmsa pooljumalana kõndis rändaja nende vahel, temale üleemeelsele polnud korjusteosad kohutavad, — need ajasid teda vaid kangesti naerma. Tume valjus kadus ta näolt; üksinda läbi purustatud Venemaa rännates oli ta poisike ja naeris:

„Mina tegin ta katki!“

Ikka jälle hüüdis ta seda ega otsinud tusedamat või tigidamat sõna. Sõnadest, milledega lapsed endi hävitustöödest kõnelevad, oli talle küll.

Peaaegu sarnanes ta heale inimesele, teed käies. Lõbus meeololu, mille ta Baguta met-sast kaasa toonud, ei olnud veel kustunud.

Rõõmsa pea laele langes soojendav päike. Laululinnud, keda ta eelmisel päeval polnud kuulnud, ei kartnud teda, vaid puistasid oma laulu-helid tema teele. Hunt jäi puu kõrvale seisma ja tõmbas haisu. Aleksander tervitas teda suurepärase liigutusega, hunt tõmbas saba sorgu ja läks. (Järgneb).

MUINASJUTT KULDSEST ÕUNAPUUST.

Läti kirjanik KARL SKALBE.

Väljas on talvine öö ja minu maja ühes katusega on vaibunud pimedusse otsekui mere põhja. Laual põleb lamp, ta mahe valgus langeb raamatutele. On kesköö tund, mil sünnivad imed. Sel tunnil armastan ma lugeda vana raamatut. Mitusada aastat on ta seisnud talu kambris lae tala vahel ja seal mustaks suitsunud. Ja mure, mis öösel kerkib kambri nurgast ning luigub mööda madalat lage ja talasid nagu taevast otsides, on ta lehed halliks muutnud. Temas on sõnad otsekui must mets, kus võib eksida ja mõtelda ja unistada. Temas on palju jutte, kuid lõpp on neil kõigil kurb, ja vist sellepärast ongi koltunud lehtil niipalju pisaraid. Ma tunnen neid halle märke, ma tunnen pisaraid.

Ma servin lehte lehe järele, ma ei taha nutta ja tuulgi minu akna taga ei nuta, kuid ma ei leia ühtki juttu, mis oleks kurva lõputa. Kui jutt ligineb lõpule, siis kasvab lehekülgile kaks varju. Nad hõljuvad seintele ja täidavad mu toa laeni. Ma tunnen neid varjusid—üks neist on üksindus ja teine surm. Keda surm tahab hukata, selle ahvateleb üksindus oma pimedasse metsa, kus ümberringi seisavad hirmu kätte tardunud puud. Puud, kes ei suuda kõnelda ega karjuda, ei aidata ega ise põgeneda, sest nende juuri hoiab nagu kurjas unes kinni mullapind. Ja see muld ootab langenud lehti, ootab murdunud saatusi.

Ma sirvin lehte lehe järele ja enne kui ma lootuse kaotan, otsin ma veel kätte vana armsa muinasiutu kuldsest õunapuust.

* * *

Ühel mehel suri naine ära. Läks ise taeva ja jättis mehele väikse tütre. Nüüd ei olnud kedagi, kes lapsel oleks pead silitanud ja juukseid palminud. Mehel hakkas kahju, sest tütarlapsel olid ilusad juuksed, mis isegi mesilasi ligi meelitasid, kui ta suvel aasal istus ja tema palmikud pruunika kasteheina sees särasid nagu tilkuv mesi. Ja mees võttis teise naise, et oleks keegi, kes soeks lapsel pead. Kuid palmikud olid tütarlapse õnnetus. Kui kass piima ära lakkus, rebis võõrasema tütarlast palmikuid pidi, ja kui ta temale peksa tahtis anda, oli kerge last palmikutest kinni võtta. Suvel, kui mesilased aasal sumisesid, sidus ema ta palmikuid pimedasse tala nurka, kus rippus kätki; seal magas võõrasema laps, kellel oli suur pea ja jõllis silmad, ja tema pidi seda

kiigutama ööd kui päevad. Kord oli tütarlaps öö väsimusest keskpäeval magama uinunud, laps kukkus kätkest välja ja sai muhu otsa. Võõrasema peksis selle eest tütarlapse läbi ja ajas metsa, et hundid ja karud ta ära murraks. Kuid isal oli temast kahju, kutsus ta tagasi, ja kuna tütarlaps lävel seistes silmigi üles ei julenud tõsta, kõneles ja tõreles ta kaua võõrasemaga. Siis andis nad tütarlapse ühe jumalakartliku ja ihne peremehe juure, sest ta pidi õpetust saama.

Peremees oskas lugeda.

Ta luges palveid, luges raha; luges teenijate samme ja nende suutäisi söömalaual. Vara hommikust õhtu hiljani oli ta jalul ja nägi igat sammu ning ta kurjad silmakulmud valitsesid üle õue ja väljade ja üle maja kõigepühama paiga—ahjutaguse, kus isegi prussakad ei julenud sibulanööris krabistada, kui peremehe vali häääl kambris kuuldavale tuli. Ta oli valitseja oma sulaste töö ja une üle. Ja ka nende unenägude üle. Öösel, kui inimesed lühikesse unne langenud, heljusid veel unenäoski nende kohal peremehe kulmud nagu kaks kiskijat lindu.

Suvel käis tütarlaps karjas. Perenaine andis talle õhukese leivakannika kaasa. Ta jagas seda oma koeraga ja armsama tallega. Teda toititi mets ja põõsad. Vanad onud—rohelise habemega kännud—kutsusid teda maasikmarjule, sarapuud söötsid teda pähklatega ning heinased soomättad mustikatega ja sinikatega. Lehed ja rohud, lilled ja humalad oskasid kaisutada ja sülelda õrnemalt kui inimeste südamed. Ja kui ta ihkas paitusi, surus ta oma põse vastu pärna lehe ehk punus pea ümber joovastava humalavarre.

Kuid siis tuli talv ja pühkis lehed nundelt ja marjad mätastelt ning laotas üle väljade ja niitude ja orgude valge lina. Päikseveerul süttisid põlema vahaküünlad vasksetes lühtrites, kuused seisid valges lumemütsis ja rüüs, ning näis nagu algaksid pühad. Kuid see oli ainult vaikne matus ilma rõõmuta ja joovastuseta. Vaikne ja õudne paastuaeg. Ei olnud midagi võtta valgelt peielaualt. Keegi ei tulnud maiustama, ainult põldpüü ehk jänes jooksis ühelt soolt teisele, jättes lumme harvu kartlikke jälgi.

Metsas oli ainult lund. Leevikesed nokkisid külmanud pihlakmarju, see oli ainuke heli, mida võis kuulda—nii vaikne oli kõik ja tühi. Linnud lahkusid metsadest ja lendasid küünide

ja rehehoonete ümber. Kuid peremees oli oskanud tööd kiirustada. Vili oli peksetud ja salve pandud ning puhtaks pühitud teeradadel polnud terakestki leida.

Nüüd tulid ööd kui mustad karud, kes tahavad ainult magada. Väsinud töömehed mässisid end kõrvadeni ta tumedatesse karvadesse ja tahtsid suvist väsimust välja magada. Kuid noored südamed lämbusid pikkil õil ja heitlesid nendega nagu väsinud hiiglastega, kes rõhuvad üksi oma keha raskusega. Noored poisid ja tüdrukud ei saanud öödest jagu ja visklesid uneta asemel, kuni vanaisa hommikuse pirru põlema süütas. Kuid neil olid sädemed tulerauas ja nad ähvardasid karudel pikka karva ära kõrvetada. Nad läksid ehale, heitsid suurde leivaahju laiad punased lõmmud. Tuli raksus ja leegitses kambri hämaruses. Poisid keerutasid kõisi ja veeretasiid keelt. Tüdrukud istusid valgete linakoonlate juures, vokid vurisesid ja laulud helisesid, mis tõusid rinnust nagu soe aur. Örn tulekuma libises tumedaidsu seinu mööda, seisatas tüdrukute valgetel nägudel ja eksis lauludest soojendatud õhus. Ja kui roortes südames mõni ime sündis ja mõni taliõis puhkema löi, siis ütlesid nad seda teineteisele hämardavas nurgas, kus pilguks peatus örn tulehelk.

Emad võtsid külla minnes lapsed kaasa ja need tulid sealt tagasi saiakannikaga põues. Ka väike võõrastitütar tahtis kuhugi minna, et soendada käsi mõne hea südame juures ja saada kinki. Ja kui päikene loode vajudes üle lumitanud mäenõlvade kollast helki valas, jooksis ta üle hangede, komistades vana metsõunapuu juure karjatee ääres, mille tumedate haraliste oksade küljes veel mõned koltunud lehed värisesid ja üksikud külmanud õunad ripusid. Talle näis, nagu oleks see puu tema oma, sest keegi ei otsinud enesele rõõmu ta teravate metsikute oksade all ja ei tahtnud ta mõrudaidsu õunu. Ta seisis tükikese aega kurva puu all, kuni ta jalgade juures lumel kustus viimane päikesekiir ja metsa ladval ehatäht põlema süttus. Siis noppis ta mõned kollased külmad õunad ja läks koju.

Peremees luges oma kotte ja oma seakintse ning luges palvet maiapidamisest. Ja siiski jäi tal veel palju aega üle rehkendada ja mõtelda. Nõnda leidis ta, et talve jaoks on üks suu ülearune. Kuid ta ei tahtnud karjast ilma nalgata lahti lasta. Ta luges temale sada uba kätte ja saatis minema.

Tütarlaps puistas oad põlle, ütles peremehele ja perenaisele jumalaga ning hoidis karjakoera valget kända silmapilgu omas peos, kuna see talle südamlukult otsa vaatas ja sõbralukult tema sõrmi lakkus. Ta läks metsõuna-

puu juure, mis oma haraliste okstega niisama hangedega täidetud karjatee ääres seisis, kopsis sõrmedega ta lõhkenud koort ja mõtles, kuhu minna. Ta igatses ema juure. Kuid isa oli ütelnud, ema olla taeva läinud. Aga taevast oli nii kaugel lumiste mägede taga, millede kohal õhtune hämarus kurvvalt lames. Nii läks ta siis südamega ema juure, kuid jalgadega endast teed isamaja poole.

Ta jõudis sinna videvikus. Koer ajas end nimesdas eeskojas jalule ja surus end ta jalge vastu. Silmapilguks jäi ta hinge kinni pidades seisma ja ta süda põksus tuks, tuks, tuks...

Kambris ajas isa võõrasemaga juttu. Võõrasema kõneles kindlalt ja teravalt, isa vaikselt, nagu rahustades. Siis tuli võõrasema kärkides ukse poole. Koer toetas vastu tütarlapse jalgu, arvates, et teda välja tahetakse ajada, tütarlapsel libises hirmu pärast põllenurk käest lahti ja suvine teenistus veeres eeskotta laiali. Ainult üksainus oatera jäi talle sõrmede vahele alles. Ta hüppas üle läve ja lippas minema, mõteldes, nagu läheks ta ema juure.

Tõusis tuul ja lumetuisk. Maa keerles ühes taevaga ja võimata oli vahet teha, kus on mägi ehk kus org. Siis läksid pilved lahku ja kuu valgustas täies hiilguses lumetantsu. Pea kihutasid nagu valged ratsanikud üksteise järele üle hangede, pea libises jälle nagu karjatüdruk lammastega, üleni lumesse ja tuisusse mässitud, tütarlapsest mööda. Õhk oli täis sätendavat jäätolmu ja ei olnud maad ega taevast, ainult kiirgav valgusaed, mis keerles, ida ja läänt segi paisates.

Tütarlaps ei tajunud enam oma jalgu ja kukkus hingetult lumme. Oatera, mis tal veel söömata oli, kukkus tal kangestunud käest maha. Ja ennae imet — seal hakkas oks oksa järele isetaoline puu ülespoole sirguma: sale ja säravate okstega, nagu õitsev uba. Lumi sulas seal kohal ära, maa soojenes, rohi hakkas haljendama ja lilled lõid oma unised silmad lahti. Aga uba kasvas ja tema latv ulatas taeva. Ümberringi nurme mööda kihutasid valged ratsanikud, ja tuisusse mässitud karjatüdruk ajas oma lumelambaid, kuid kõrge uba seisis sirgelt ja vaikselt, nagu põlema süüdatud küünal, kuna ainuski oks ta küljes ei liikunud, nagu loeks ta palvet. Ja imelik kergus hõljus tütarlapse kätes ja jalgus. Ta haaras säravatest okstest kinni ja need kiigutasid ta üles otse taeva uksest sisse.

Mis ta seal üleval nägi, kes ütleb seda meile? Meie teame ainult niipalju, nagu vanarahva laulus üteldakse:

Kuulis Jeesust mängivat,
Nägi inglid tantsivat.

Siis teame meie veel, et ta seal oma emaga kokku sai. See soojendas tema külmanud käsi oma soojade valgete käte vahel ja pistis talle pihku ühe tõmmu seemnetera Päiksetagusest aiast.

„Külva see mulda, sellest kasvab sulle kuldne õunapuu“.

Siis silitas ta veel tütrekese pead ja talutas tema jalgu, mis argelt taevastel teeradadel astusid, kuni oa oksadeni. Tütar võttis neist kinni ja astus alla, hoides pihus Päiksetagust seemnetera. Ja tal oli nii kerge ja magus tunne, nagu oleks ta ise seemnetera, kes lehvib taevast alla kahel kergel tiival — oma kätel.

Kui ta oli alla jõudnud, tõmbas kõrge uba omad oksad kokku ja kerkis õhku. Tema asemele poetas tütarlaps Päiksetaguse seemnetera ja üle öö võrsus sealt kuldne õunapuu. Selle oksad rippusid allapoole ja kandsid õrnalthiilgavaid õuna kobaraid.

Jooksid kokku inimesed: ennäe imet! Hangede taga haljendab maa ja kaltsus vaenelaps istub kuldse õunapuu all. Noh, muidugi tahtsid kõik teda ennast ja ta närtsimatut aeda enesele. Kuningas ise sõitis kuldses tõllas talle järele ja viis ta oma lossi. Ja õunapuu tuli temaga kaasa, särades üle tühjade lumeväljade.

Läti keelest **M. Pukits.**

DIABOLO.

DRESSLERI NOVELL. Tõlkinud —rb.

See algas Loevenis ja lõppes — aga ma ei taha midagi enne ära öelda.

Meid paigutati ühes kolme teise seltsimehega kellegi arst Zameli suvimajas korteri. Niipea kui mu sõber Karlsdorff seda nime korterisedelit lugedes, sai ta iseäralikult ärritatud, ilma et mina selleks mingit põhjust oleksin teadnud. Ta juhtis mu tähelepanu uksele:

„Vaata ainult, milline salakaval, kuradlik naer neist väikestest basiliskisilmadest vastu hirvitab.“

Võiksin veel tänapäev seda uksele peast joonistada, mis suvimaja uksele oli kinnitatud. Oma iseäraldusega torkas see mulle kohe silma, ja on mulle sest saadik vanasaatana nimi-kaardina meele jäänud. Kaks väikest sarvilist vaskmadu, kokkupõimitud sabadega, hoidsid endi avatud lõugade vahel metallisilti, millele punaste tähtedega mustal põhjal maja omaniku arst Zamiel'i nimi oli trükitud. See peen vase-töö mõjus kihvtiselt, vaenulikult.

— Vanapoolne majapidaja võttis meid vaikides, kuid kaunis sõbralikult vastu, kuna majaperemeest me sel õhtul veel näha ei saanud. Võib olla, oli tal piinlik oma vaenlasi vastu võtta. Ja see oli ka parem, sest et meie sõja algul veel võrdlemisi peenetundelised olime. Teisel päeval marsis suurem osa meie korpusest edasi, kuna ülejäänud sõjaväeosa enesele nüüd veidi puhkust peale erutavate lahingute ja kurnavate marsimiste lubada võis. Kuid siiski ei tohtinud me sõjariistadeta uulitsatel jalutada.

Järgmise päeva õhtul hulkusime linna ümbruskonnas. Seal kõlas äkki vaikeses rahu ime-lik kirikukellade helin, millele järgnesid püssi-

paugud. Mis see tähendama pidi, oli igaühele teada. Ruttasime oma korteri tagasi. Kui ümber nurga pöörsime, lamasid juba mõned me seltsimeestest veriselt maas. Äraandlikult maha tapetud! Me korteri ees lamasid kolm seltsimeest, kaks juba surnult, kolmas raskesti haavatult. Tahame trepist üles tormata, seal astub üks mees meile tee peale ette. Ta hoiab pikaraudset revolvrit käes ja sihhib meie peale. Karlsdorff on kõige ees. Oma püssi pea kohal hoides ja sõnadega: „Sa koer!“ torkab ta äraandjale tiku kehasse. Korisemisega, mis kuuldu kui pikk hu — — u — võtab see surmava löögi vastu. Palavikusarnaselt värisevad ta õlad. Siis kahmab ta oma pikkade käevarte ja sõrmedega, mis valmis kägistamiseks, mu sõbra kaela ümber kinni. See pilt on nii kohutav, et ta kõige väiksemategi peensustega mu meeli tabab: pikk, sale, umbes viiekümneaastane mees, Hispaania hidalgo välimusega, pikas mustas kuuks. Ta juuksed ja habe on süsimustad ning silmade kohal kulmud, mis kokku kasvavad ainsaks mustaks jooneks. Kahvatu-kollakas, vereta nägu. Suu ümber röövlooma tige naeratus. Hertsog Alba, kelle sarnast Goethe'gi enam tabavamalt ei saaks kujutada. Tsünismi ja verejanu kehastus.

Karlsdorff näis sest näost võlutud olevat, umbes nii, nagu mao pilk linnukest võlub. Ta oli võimetu oma sõjariista tagasitõmbamiseks ja vahtis üksisilmi mõrtsuka saatlikult hirvitavasse näkku, seni kui selle silmamunad üles tõusid ja ta ettepoole hoidva lõuaga ja paljaste hammastega kokku vajus. Pea samal ajal nõrkes ka Karlsdorff. Ma tõmbasin püssitiku surnu kehast välja ja aitasin sõbra jalule. Tardunult vahtis ta veel mõne pilgu maaslamajale

otsa ja sositas hirmuväriinaga: „See on tema! See on tema!“ — Mul polnud aega ta käest küsida, mis ta nende sõnadega mõtles, sest et läbi hämariku juba sarvesignaale kogumisele hüüdsid.

Suurtükid sõitsid uulitsatel. — — —

Kui linnast väljas olime, tuli kohus üle linna, nagu omal ajal taeva karistus üle Soodoma ja Komorra. Sadas tuld ja rauda. Kestis hulk aega, enne kui mu sõber oma tardunud olekust toibus. Kuid sest päevast paistis, nagu oleks temaga mingi seesmine muudatus sündinud. Midagi saladuslikku, kohutavat oli ta hinge puudutanud, mille mõju alt ta end enam vabastada ei saanud. Tema rõõmus olek oli kadunud, ta oli raskemeelseks jäänud. Niikaua, kui liinil, kaevikutes viibisime, oli tal parem; niipea, kui aga kusagile võidetud linna asusime, näis nagu oleks kõik tema vaimline jõud halvatud olnud: ta kartis vaime nagu laps.

Olime Antverpeni ees, poristes ning märgades kaevikutes. Suurtükivägi pommitas linna kolmest küljest, mille langemist päevast-päeva oodati. Kõik rõõmus-tasid end juba ette, lootuses pikemaks ajaks mugavamaid korterisi saada. Ainult Karlsdorff mitte. Päev-päevalt sai ta närvilisemaks, kannatas uneta ja kartliku oleku all, mille põhjuseid ma endale kuidagi ära seletada ei mõistnud.

„Mis sul ometi on?“ küsisin kord. „Loevenist saadik pole sa enam endine.“

„Jah, ma pole enam seesama“, vastas ta hääletult.

„Sina,“ ütlesin ja vaatasin talle otsekohe-selt silma, „räägi, mis sul viga on. Kas sind Zamel ikka veel jälgib?“

Ta kokkus. „Jälgib? — Ta jälgib mind?“ Piirita ahastusega vaatas ta mulle otsa. „Kas sina ka seda juba tähele oled pannud?“

„Ah mis, rumalus! Ma ütlesin seda piltlikult! Kuid mälestus sest inimesest ei näi sul veel kustuvat. Kui ma ei eksi, ütlesid sa tookord: see on tema! Kas sa teda tundsid?“

Ta jaatas.

„Jah. Ei. Kuid siiski, Brüsselist saadik. See on ehk hea, et kord sellest räägime. Kuni sõjaalguseni olin ma, nagu sa tead, Brüsselis, ja elasin seal Boulevard Lumière põikuulitsas. Mu vastas elas inimene, kes sama nime kandis kui see arst.“

Ta ei nimetanud nime, nagu mungadki, kes kuradi nime asemel kolm risti kirjutavad. Sageli nägin aknast, kui ta hämarikus välja läks ning longus peaga uulitsale kadas. Sellepärast pole ma kunagi ta nägu näinud. Kuid kehaehituse ja riietamise poolest sarnaneb ta täiesti temale. Sõitsin tolkorral viimase rongiga üle Lüttichi Saksa piirini. Jaamades oli igal pool inimeste mure, igal pool sugurahvas, kes enne sõja möllu kodumaale pääseda tahtsid. Saksa perekonnad tungisid täiskiilutud rongi. Meie vaguni ees seisis keegi isand oma väikse pojaga. „Palun, kas siin ruumi on?“

Avasin ukse. „Astuge sisse, ära siit neetud maalt!“ Isand astus sisse, et oma pakki kuhugi ära mahutada. Siis hüüdis ta poisikesele: „Ruttu, Johannes!“ Poiss tahab sisse astuda, kuid komistab ja langeb vaguni trepi alla. Samal silmapilgul hakkab rong liikuma. Isa karjatab ja tahab uksest välja tormata. Me hoiame teda kinni, sest et üks ametnik juba juure oli rutanud, et julge võttega poisikest liikuva rongi alt välja tõmmata. Samal silmapilgul tuleb rahvahulgast see,—see tohter Zamel, haarab ametniku käest kinni ja takistab teda päästmises seni, noh—sa võid arvata! Mul on, kui kuuleks veel tänapäev seda saatamat ütlevat: see on vaenlane, — kuid võib olla, et ta tige, kuradlik naeratus need sõnad mu teadvusse

Kõige kiirem lühikesemaa uisutaja ilmas, ameeriklane Charles Fartraw.

suggereeris. Olin viha pärast kui meeletu, aga selle kuradi pilgust võlutuna, ei suutnud isegi ähvarduse sõnu ütelda; isegi siis veel, kui Aacheni tunnelis sõitsime, tõusis pimeduses mu silmade ette see däämonlik mask, mis Shakespear'i põrguvarjude riigist näis pärit olevat—

Ta peatas.

„Saatus tegi sind tema karistajaks. Saan aru, et selle inimese surm kole oli, kuid sa ei tarvitse ju sugugi kahelda, et ta kümnekordselt seda ära teeninud oli. Pealegi olime isegi häda-seisukorras!“

„Usud, et ta see oli?“

Ta naeris kibedalt.

Ma tahtsin ainult sellega valmis saada! Aga sest saadik, kui ta mulle teist korda ette juhtus, olen veendunud, et ma teda tihti veel kohtama saan. Kas mäletad, kuidas ta tolkorral oma käevarsi sirutas, et minu kaelani ulatuda? Mulle tundub, nagu võiks ta hauastki mu järel küünitada, et lõpetada seda, mis tal siis pooleli jäi. Ta ei ole harilik inimene, vaid mõni tume jõud, mis kui vampiir mu kallal imeb“.

Ma olin juba mõnd sarnast juhust läbi elanud, mil mõned seltsimehed lahingukoledustest vaimuhaigeteks jäid. Käesolev juhus oli nende sarnane.

„Kui see sind rahustab, Karlsdorff“, ütlesin, ilma et ta väiteid oleks katsunud ümber lükata. „jään sinu juure. Mu käsi selle peale! Lahkumist pole ka ette näha, kui ainult mõni vaenlase kuul—“.

„Siis tabab see mind!“ ütles ta tumeda kindlusega. —

*

Paari päeva pärast marsisime Antverpeni. Avalikkudelt asutustelt lehvitsid lipud. Kelladehelin tervitas meid. Tänavatel ja platsidel oli elav liikumine. Suured ärid, kirjude ja uhkete vaateakendega särased päikese paistel. Nägime jälle naiselikkust, tänavraudteid, õlgkübaraid ja muid sarnaseid asju, mis pika aja järel muinasjutulistena näivad.

See kõik pani ka mu sõbra lõbusamasse meeleollu. Pealegi andis pikk sõdurite kolonn ja nende rütmi kindel samm meile mingi julgeoleku tunde. Ja peale selle veel võidujoovastus! Vaatasime ringi, üle suurte majade, mille akendest meile tuhanded silmad vastu vaatasid. Äkki tõmbas mu sõber mind kättpidi ja näitas käega ühe valgekslubjatud maja poole.

„Näe, kas näed teda?“

Vaatasin üles.

Maja oli kui surnud. Ainsast aknast aga vaatas üks mees välja. Tema silmad näisid

mu sõbra külge nagu naelutatud olevat. Nägin ta kahvatut nägu, mustast habemest ümbritsetuna. Kulmud, mis musta joonena üle otsaesise jooksid. Äkki tõmbas ta huuled üles, näitas oma valgeid hambaid ja astus akna juurest ära. Kõik see kestis vaid ühe silmapilgu. Kuid ka minul oli hirmuvärin üle ihu jooksnud. Olime ainult tundmata pead ja rinnaosa näinud, mis end heledalt tagaseinalt järsult esile tõstis.

„See oli sama mask“, kirusin vihaselt endale, ja mul oli tume tarvidus maija tungida, et seda inimest teist korda püssitiku otsa võtta.

Väliselt tegin end muretaks.

„Sa näed tonte!“ ütlesin. Igat mustahabemelist pead sa Zameliks. Selle rahvahulga seas võib kergesti mõni temasarnane ju leida“.

„Ei, see oli tema!“

Pidasin seda maja meeles ja läksin järgmisel päeval vastasolevasse tubakaärisse, ostsin sigarette ja küsisin nagu poolkogemata valge maja omaniku järele.j

„Seal elab keegi isand van Zamiel“ ütles ärimees.

Pea tunnistama, et mind paha tundmus valdas, millist enne kunagi ei olnud läbi elanud. Sigaretid pidid mul maha kukkuma. Kuid Antverpenis ei juhtunud mu sõbrale midagi iseäralikku.

Meil olid üle hulga aja jälle voodid, hästi valmistatud, vaheldusrikas toit ja kerge teenistus, kuid siiski ei olnud me rahuldatud.

Kolm nädalat peale selle pidi me rügement Galiitsiasse minema. Olime jälle sunnitud terved päevad poris ja mudas, mis aga külmanud oli, mööda saatma. Jäine tuul vingus üle kaevikute.

„Nüüd oleme vist Zamelitest lahti!“ ütlesin sõbrale. „Oleme kord lõpulikult mustahabemeliste kuradite maalt väljas.“

„Jah, Jumal tänatud!“ vastas Karlsdorff, „usun, et teist sarnast läbielamist, nagu see Antverpenis oli, nüüd enam ei juhtu. See oleks mu mõistuse võtnud, nii et mõnel heal päeval enesele kuuli pähe oleksin ajanud.“

Aeglaselt taganesid venelased me tule eest. Jälgisime neid viivitades ja olime peagi Galiitsia legendikkude ees. Ootamatult leidsime veel rüüstamatuid külasid eest, ehk õigemini savionnisid ja puumajakesi, mis paremal juhtumisel ainult kaks lahutatud ruumi sisaldasid, et inimesi loomadest eraldada. Kuid neil onnidel olid suured, paksud saviahjud. Ja need olid meile käesoleval juhusel armsamad kui kõik tsivilisatsiooni mugavused.

Ühel õhtul, pikast marsimisest läbi sügava lume väsinud, jõudis meie väeosa ühte linna-

kesse. Olime südamest rõõmsad, et mitte väljas öömaja pidada ei tarvitsenud, sest et külm, jääne tuul oma teravate sõrmedega läbi moonakoti ja mantli kuni üdini haaras. Üks Austria suurtükiväe leitnant juhatas meid korterisse. Jumal tänatud!

Üle lumise platsi kobasime ühte nurka, kus õlilamp oma viletsat kollast valgust laiali laotas. Otsisin korterisedeli, et me peremehe nime üles lugeda:

„Samiel!“

„Seekord oleme vist ühe eht juudi külla sattunud“, ütlesin sõbrale.

„Kuidas tema nimi on?“ küsis Karlsdorff põleva uudishimuga.

Seal torkas mulle selle nime sarnadus selle teise inim-kuradi omaga silma. Neetud juhul! Või jälgis see mees meid ikkagi veel?

„Jakobson!“ valetasin sõbrale. „Nimi ei ole ju sugugi tähtis. Soovin omale vaid sooja pesa!“

Nuuskisime maja varsti üles, mis lumest kinni oli tuisanud. Läbi suletud aknaluugi kummas valgust. — Koputasin energiliselt. Hiiliv samm, kobav käsi ukseingil, siis avati meile. Kojas oli pime, sellepärast ei tunnud me ka vastutulijat ära.

„Oleme siia korteri paigutatud, isand!“ ütlesin sisse astudes.

Ta ei saanud minust nähtavasti mitte aru, sest ta vastas midagi Vene või Poola keeles, mis tähendama pidi, et meid on vastu võetud.

Astusime suurde tuppa, mille keskel oli igatsetud suur ahi. Seinte ääres olid pikad, kitsad pingid, üks laud ja väike petrooleumlamp täiendasid sisseseadet.

Majaomanik, suur, kõhn mees, oli pikas, kuni labaluuni ulatavas kuues. Ta pööras meile selja, nii et me ta nägu ei näinud. Ainult ta pikad mustad lokid paistsid ta väikese mütsikese alt välja.

„Siin!“ ütlesin ja ulatasin talle oma korterisedeli. Hajameelselt vaatas ta templit ja nokutas peaga, nagu oleks ta meid juba ammu oodanud.

Karlsdorff oli oma moonakoti juba seljast visanud ja tegi endale ahju ees aset. Mõtlesin juba tema eeskujul järel teha, seal pööras me peremees aeglaselt oma pea meie poole, nii et lambituli teda täielikult valgustas. Tema silmamunad olid sel silmapilgul üles poole pöördud, nagu sel äraandjalgi, kes meid Loevenis nii kohutas.

Võpatasime ühekorraga. Olime põhjalikult hirmunud.

Samiel näis meie ehmatust tähele panevat, olgugi et me jälle ruttu toibusime. Tä tõstis

huuled hammastelt ja hirvitas meile vastu, sealjuures lõualuud veidi ettepoole ajades.

Jumal! Seesama naeratus! Seesama nägu!

Tundsin, nagu oleks raudsed küüned mu veresooni haaranud. Mu sõber tõusis karjatu-sega püsti: „Sa koer! Sa koer!“ Ta nägu oli päris valge. Ta oli pussi tupest tõmbanud ja tahtis juudi kallale hüpata. Selle näoilme tardus. Tema silmamunad vajusid alla, aga peened käed, mis nagu kaks surnuluud musta kuue alt välja paistsid, haarasid mu sõbra kõri järele. Karlsdorff taganes, terariist kukkus kolinal maha. Juut nägi teda ja jälle oli ta näos see jälk naeratus. Kuid ainult silmapilguks. Ma võtsin omad meeled kokku. See oli ainult närvide mäng, kõike seda ei võinud ju tõepoolest mitte olla. Me olime lõpulikult haiged. „Kuule“, ütlesin Karlsdorffile, oleme marsimisest täiesti väsinud. Siin ei julge keegi meile kallale tungida. Need poisid on seks liig laisad ja päälegi kardavad nad tagajärgi.“

Samieli poole pöördes, jätkasin:

„Too meile midagi süüa, me maksame!“

Ta ei näinud mu sõnadest aru saavat. Liigutuste abil tegin ma talle oma soovi selgeks, kuid kogu ajal ei vaadanud ma talle kor-dagi näkku. Lõpuks mõistis ta ja tõi meile ernesuppi.

Mina hakkasin sööma, kuna Karlsdorff omale tüki kõva leiba võttis, mida ta vastu-tahtmist alla kugistas.

„Söö, siis lähme magama. Oleme väga väsinud!“

Panin käed kokku, pea viltu nende peale ja sulesin silmad, et ennast talle arusaadavaks teha. Juut noogutas, võttis lambi ja viis meid sõnalausumata ühte kambri, milles suur udusulgedest patjadega kaheinimese voodi seisis.

„Mina ei jää siia“, tähendas Karlsdorff kindlalt, ja murtud väsimus kostis ta häälest. „Otsin omale kusagilt mujalt öömaja.“

Ma ei katsunudki teda tagasi hoida.

Ma olin söönud ja mu mõistus ütles mulle, et sarnaseid suhteid sealt- ja siitilma vahel ikkagi olla ei saa; minu arvates polnud ka käesolev juhus muud, kui silmapettus; täitsa ükskõiksel ütlesin:

„Kuidas soovid! Homme lähme nii-kui-nii edasi. Head ööd“.

Ulatasime käed. Ta läks.

Sulesin magamiskambri ukse, nihutasin ühe pingi veel ette panin laetud pussi voodi najale ja poolest saadik riietes, uinusin.

Magasin suurepäraselt ja segamatult.

Hommikul astusin tuppa. Juut istus laua ääres. Ta ei olnud täna öösel maganudki. Oli juba kaunis hilja, ja Karlsdorff ei tulnud. Mul hakkas nagu hirm tema pärast. Tõmbasin kiivri pähe ja läksin õue. Öö oli veel suuremat külma toonud. Lumi sätendas kui oleks ta miriaadidest kristallidest koos seisnud. Tahtsin lähematest onnidest Karlsdorffi järele kuulata ja sammusin majade poole. Seal nägin üht halli sõdurimantlit lumes. Paha aimdusega jooksin sinna poole. See oli Karlsdorff, surnud ja kange.

„Ära külmanud — ja võib olla vabatahtlikult.“ Võtsin ta õlale ja kandsin oma korteri. lootuses leida ta juurest veel elumärke. Samiel istus rahulikult oma laua ääres. Aga sama kohutav naeratus libises üle ta näo. Ma

märkasin seda, kuid jäin seekord ükskõikseks. Askeldasin Karlsdorffi juures ja hüüdsin mõnda möödaruttavat seltsimeest, neid polguarsti juure käsutades.

Kuid kõik oli asjata.

Mu hea sõber oli teise ilma rännanud, kus teda enam mingisugused seletamatud imed ei tülitanud. Ta viidi ära.

Lävel haaras mind veel kord meeletu kättemaksmisviha. Pöörasin end uuesti juudi poole, raputasin pead ja kiristasin:

„Sa alatu koer!“

Ta ei näinud millegistki aru saavat, aga võidurõõmus saatanlik naer kõlas mulle järele, mis nagu ütelda tahtis:

„Olen oma surma Loevenis kätte maksnud!“

LÄINUD.

Mina jään oma otsuse juure kindlaks. Ütlesin, talle: ei sõida, siis ei sõida ka.

Kasuisa tuletas mulle sageli meele, et poisikesele ei või järele anda ega tema tahtmist teha ja peale selle peab vahest natukene ka

mis mina enesele olin välja valinud ja sellepärast oli meie vahel alati riid, ükskord ühe, teinekord teise asja pärast. Minule anti alati õigus, ei tea kas sellepärast, et paar aastat noorem olin, või armastas kasuisa mind rohkem

„Estonia“ teater.

O. Lutsu „Mahajäetud maja“.

kavalust tarvitama.

Ja mis sest siis välja oleks tulnud, oleksin mina Valdole järele annud? Ilmaski ei oleks ma neid magusaid õunu saanud, mis akna all kahara õunapuu otsas kasvasid. Tema tahtis ainult neid,

O. Lutsu „Soo tuluke“ I. pilt.

kui oma poega.

Oli kuidas oli, aga mõne aasta pärast muutus meie vahekord teiseks. Ma panin otse imeks, et meie enam ei rielnud. Valdo ei võtnud enam vägisi minu käest mingit asja ära, vaid otse ümber-

O. Lutsu „Soo tuluke“. Lõpupilt.

pöördult, kui ta aru sai, et minule midagi meeldis, siis oli see kohe minule kätte toodud. Ta ei pelganud jõe sügavust, kui mulle vaja oli valgeid jõeroose tuua, ega kartnud ka raieistikus ussi, kui ma maasikaid himustasin.

Kasuisa vaatas rõõmuga meie peale ja ütles, et tema on mind sellepärast oma juure võtnud, et Valdo peale taltsutatavalt mõjuksin, ja see on ka korda läinud, sest metsikust poisist on asja saanud. Kasuisal oli veel suurem kavatsus. Kuulsin kogemata kui ta minu emale rääkis, kes mind harva vaatamas käis, et meist pidavat paar saama.

Meil endil ei olnud mingisuguseid tuleviku plaane. Tundsime aga, et päev-päevaga üksteise lähemale saime, et me täiesti vend ja õde oleme. Jah, rohkemgi veel, et me ka sõbrad oleme. Meie usaldasime üksteist täiesti. Ta oli ainus inimene, kes mind tundis. Temale võisin rääkida kõik, mis tegi mulle rõõmu ehk valu.

Ja nüüd läks ta ära! Ta pidi minema, sest isamaa kutsus. Ta lootis kindlasti, et ma sõidan temaga ühes. Mu ei'd pidas ta ainult jonnakaks tujuks. Ma ei võinud ju minna temale tüliks ja raskuseks. Kuhu oleks ta pannud naisterahva sõjaväljal. Võisin ma ütelda seda temale? — Ei. — Tema ei oleks seda tahtnud mõista. Ta ei oleks seda kuuldagi võtnud. Ma pidin oma tõelise arvamise maha suruma ja näitama, et ei taha minna.

See mõte kasvas minus iga minutiga. Sadamasse saades suutsin näidata päris rahulikult, et tulla ei taha. Ta oli meeletu. Ta haaras

kramplikult mu käest kinni, tundsin valu selles surves, ta küüned tungisid mu lihha, ta põletas mind läbi õhukese riide. Iga liigutus, iga pilk kisendas mulle: „Tule!“ Ma nägin teda kannatavat, ma nägin tema valu, aga ma jäin tuimaks, osavõtmatuks tema meelest. Viimaks karjus ta: „Ma pole sind tunnud iialgi! Sa oled mind petnud südametult, maskeerinud meeletult.“ Tagasi vaatamata jooksis ta laevale.

„Ma langesin kokku. Mu põlved nõrkesis, ümbrus läks mustaks. Mõned minutid ei tunnud ma midagi. See oli liig, nii ei tohtinud ta mõelda, see polnud ju tõsi! Toibudes nägin, et laev oli merel. Ta seisis laeva lael ja nägi mu nõrkust. Mul oli häbi, — jooksin ja peitsin end rahva hulka.

Õhtu. Uni ei tule. Asjata visklen voodis ja mässin end vaipa. Ei kao meelest, ei kustu silmist päevane sündmus. Tunnen valu rinnus, hing kipub jääma kinni, midagi kipitab kurgus. Tahaks nutta. Jah nutta, aga see ei tule. Kes on süüdi selles? — Tema? Ei ma ei või teda süüdistada. Miks ei läinud ma! Tunnen ma kahetsust? Ei, ma ei tohi tunda, ma ise tahtsin ju nii. Uksele koputatakse kõvasti. Tema, sähvab minul mõte peast läbi ja jooksen ruttu ust avama. Kuidas ma pettusin, sest tulija oli telegrammi kandja. Siiski telegramm oli minule. Rebin lahti värisevate kätega.

„Sõida, ma ootan sind Valdo. Helsingis.“

See rahustas mind. Ta ei ole mu peale pahane! Kui hea on, kui keegi ootab. Surusin ta viimased sõnad põue ja jäin magama.

R. Leht.

MÕNDASUGUST.

Tiisikushaige 100 aastat vanaks saanud.

Farmakoloog John B. Murrey, keda 19-aastaselt arstid ennustasid tuberkuloosi surevat, pühtises mõni aeg tagasi 100-aastast sünnipäeva suure sugulashulga austusel. Murrey seletab, et ta iialgi ei ole kaarte mänginud, tantsinud ega teatris käinud(!). Ka ei ole ta joovastavaid jooke joonud. Et närve kõvendada, suitsetas ta kord mõned sigarid, kuid see tegi teda nii närviliseks, et ta kohe sellest kombest loobus. Bhm.

Hiina kombed.

Üks alustest, mil nii kindlalt rajatud Briti riik, (kirjutab „Manchester Guardianis“ Basset Digby), on inglase veendumus, et tema kombed tunnistatakse igal maal, kuhu ta ka ei lähe, vastuvaidlemata hea kasvatuse eeskujuks.

Tema oleks üllatatud ja hirmunud, kui oleks kahvatugi ettekujutus sellest, mis hiinlased temast arvavad. Kõige poleerituma inglase arvamine kõige labasemast sakslasest on pehme võrreldes kõige jämedama hiinlase arvamisega kõige poleeritumast inglasest. Barbaarid olime, kui meie kaheksakümne aasta eest kärarikkalt Hiinasse tungisime, barbaarid oleme ka praegu. Selle

vana rahva silmis, kes praegugi veel elab kahetuhanda aasta eest kujunenud viisil, ei oska meie endid lihtsalt mitte üleval pidada. Meie oleme jämedad ja nürimeelised rahurikkujad, kes kõrvadeni vajunud eksituste ja kõlvatuste pattudesse.

Meie isegi ei võta maha ega hoia käes omi prille, kui meie kokku saame Hiina isandaga, kes meist vanem (kui tema ka peaks kandma prille, võtab ta need kogu jutuaajamise kestvuseks maha). Meie vaatame kohtunikudele ja kõrgetele ametnikkudele otse silmi, kui nendega kõneleme, näidates seega kõige jämedamat ja haavavat hoolimatust. Meie peaksime vaatlema, muidugi mõista, nende rinda, mitte silmi.

Meie tarvitame ajalehti ja teisi paberid pealetrükitud tähtedega pakkimiseks. Nii alandada trüki väärilikust on sama kuritahtlik, kui võtta lauvalt kallihinnalise portselannõu ja asetada selle hobusetalli ette jooginõuna koertele. Meie kasvatame vurrud, ilma et ootaks ära 50. sünnipäeva, ja soetame habeme kümmekond või paarkümmend aastat enne lubatud aega, mis algab 60. eluaastaga. Meie patustame ka poja sõnakuulmise kannooni elementaarsete nõude vastu, soetades omale karvu näole, kuna meie isa alles elus!

Niisugusel maal nagu Hiina, kus kalmukünkad igal sammul, on meie jalutuskäikudel ja rännakutel muidugi raske neist eemale hoida, kuid siiski soovivatatakse meile seda teha. Üldine usk miljonite inimeste seas on seal, et valged inimesed lähevad haudadele kuritahtlise eesmärgiga — varastada konte naiskondikute küljest, et neid edasi müüa rohutegijaile. Arvatakse, et see käib õpetatud ja auväärilise mehe au vastu, kui ta kannab pakki, ükskõik kui väike see ei oleks. Meie õõvalvel olevat politseinikud on nii jämedad, et võtavad kinni vargad, keda tabavad kaupluste rüüstamisel, selle asemel et ennast üleval pidada nagu viisakad Hiina õõvahid, kes varast paluvad „õnne katsuda“ mõnes teises linnajaos.

Meie halb kasvatus tükkib tüütavalt esile meie käte ja jalgade hoidmise viisis. Meie vehime seistes kätega selle asemel, et neid lasta külgedel nõrgalt maha ripputada, ja meie paneme jalad risti kui meie istume, selle asemel et mõlemad jalad ilusti kõrvuti põrandale seada. Kõndides liiguvad meie käed nagu veskitiivad ja meie vahime igasse kohta, mis meid huvitab, selle asemel et lasta käed rippuda nagu oleks nad murtud ja vaadata oma ette maha. Meie ei sülgä lõuna ajal, kiites pere-mehe heldust ning tema toitude peeneid omadusi. Meie ei varja oma põlastust ja teisi rahutuse tundeid, kui hiinlane puhastab kärarikalt oma kõri. Hiinlasele on kõri puhastamine sama loomulik kui nuuskamine. Ta lihtsalt ei saa aru, milles on vahe, — ja pärast seda kui ma olin vaieldnud selle üle ühe minu Hiina sõbraga, pean tunnustama, et loogika kõneles tema kasuks.

Meil on hirmuäratavalt jäme viis küsida vastutulevatelt hiinlastelt juhatusi tee kohta. Harva tuleb ette, et meie kummardame, tõstes oma käed alandlikult rinnani ja pöörates tema poole sõnadega „austamisväärne isand“. Meie oleme koledaks tülikks nendele ametnikkudele, kes on meie sõbrad, püüdes nende pilku sel ajal, kui neid kantakse meist mööda. See sunnib kandjaid peatuma, kandetoolilt maha ronima ning vahetama tüütavaid ettekirjutatud tervitusi. Kui meil oleks aimugi viisakusest, oleksime pööranud kõrvale, või vähemalt varjanud oma nägu, selle asemel, et neile sünnitada niisuguseid raskusi. Meie Euroopa „suurtel“ ei tule meelegi nõnda esineda, nagu seda teevad kõrgest seisusest hiinlased, keda saadavad sagedasti suured teenijate-parved hiiga lehvikutega, millega nad jooksevad ette ja varjavad oma isanda, kui tuleb silmapiirile mõni teine kõrge ametnik. Sel teel saadakse mööda vormilikust äratundmisest ning kõikidest pikka-dest tseremoniidest, mis see kaasa toob.

Meie ei hooli õnnelikkudest ega õnnetutest päevadest, kui meie alustame teekonda, (Ja sellest on olemas väike jutt. Barbaarlike sissetungimise esimestel päevadel, umbes 70 aasta eest, ei suutnud keegi Shoti kipperi, kes juhatas ühte Läänejõe rataslaevadest, mis sõitsid Cantoni ja Hongkongi vahet, kuidagi aru saada, miks teatud päeval tema laev Cantonist tulles tühi on. Järgmisel reisil oli sama lugu, Sama lugu juhtus ka kolmandal ärasõidul. Arvati, et on tegemist boikotiga, kuni viimaks selgusele jõuti et 5-s, 14-nes ja 23-s on just need õnnetud päevad, mil ükski mõistlik mees ei alusta reisi. Kohe muudeti sõiduplaan, ja sellest peale olid kajutid täidetud nagu ennegi).

Kui sõbra maja maha põleb, oleme meie nii kidsid, et meie ei rutta sugugi oma kingituse saatmisega, et tal oleks millega alustada uut majapidamist (Olid juhtumised, eriti Amoyis, kus ametnikud, keda suur hulk inimesi omale soovis võita, said pärast seda, kui nende elumajad maha olid põlenud, niipalju kingitusi rahas ja majakraamis, et nad ehitasid omale uued majad palju aupaklikumas suuruses).

Meie oleme isegi nii harimata, et ulatame raamatu, suitsu, ülesvõtte teisele herrale üheainsa käega. Meie peaksime seda tegema muidugi kahe käega, kui meie teda ei soovi haavata, sellega mõista andes, et ta meist madalam on.

Nüüd saate aru, miks nähakse teis, niipea kui lähete lepingu-sadamatest sisemaale, väljamaa tonte ja metsmehi.“
M.

Tähtis „kultuuri edusamm“.

Ameerika Ühisriikides on korda läinud ligi tund aega maast lennumasinat juhtida, millel ühtegi inimest peal polnud. Uus lennuk kujutab enesest lendavat pommi. Lennuki keskpaik on täidetud lõhkeainetega, nagu suur pomm. Sellel pommil on tiivad küljes ja mootor propelleriga ees. Traadita telegraafi abil juhitakse lendavat lõhkeriista maast, nii et see teatud kohal alla langeb ja lõhkeb.

Üks sarnane pomm lasti mitu korda üle New-Yorgi lennata ja pandi siis ühe tühja välja kohal lõhkema. Katse, mis hästi õnnestas, äratas üldist imestust. Ka prantslased teevad praegu lendavat pommidega katseid. Asjatundjad arvavad, et uus riist tulevikusõdade ennenägemata hävitustööd võib teha.

Surnud, kes ise hauda lähevad.

Ameerika Venemaale abiandmise aktsiooni juhataja kirjeldab „Chicago Tribune’s“ kohutatavat koledust, jutustades kirgiiside seisukorrast Orenburis järgmist: Surnuaiale, mis on ligi 1½ kilom. linnast eemal, viib lai uulits. Kui äranälgitud linnaelanikud tunnevad, et nende viimane jõud hakkab lõppema, tuiguvad nad seda uulitsat mööda surnuaiale, et seal õnnistatud maal surra. Igapäev langevad üksikud rändajad juba uulitsal kokku ja jäävad sinna 3—4 päevaks lamama, kuni nad vankrile korjatakse ja suurde ühishauda kesk surnuaeda maetakse.

Vanad seemned.

Äriloomuga araablased müüvad veel praegugi reisi-jatele seemneid, mida nad ütleavad vaaraode haudadest saanud olevat. Kui reisijad seemned maha istutavad, on nad muidugi väga üllatunud, nähes, et need idanema hakkavad. Ehk küll ammugi tööks on tehtud, et seemned juba 20—30 aastat seistes idanemisvõime kaotavad, ei loobu ikkagi araablased omast kaubast, ja vististi leidub ka ostjaid. Nüüd on üks müüjatest haledal kombel sisse kukkunud. Ta on oma pettuse ohvrile maisiseemneid müüa katsunud, seletades, et need ühest vaarao hauast saanud. Kuid teatavasti toodi mais alles peale Ameerika ülesleidmist Ameerikast Euroopasse, kuna aga vaaraode hauad Kristuse eelsest ajast pärit on.

N A L I.

Saksamaal peeti hiljuti kooliõpetaja ametjuubelit ja karjuti täiest kõrist: „Ta elagu!“ Kuid piduliste kokkumiseks kuuludus korraga jubilaari küsiv hää: „Millest?“

Professor: „Kahjuks ei või ma teile mitte oma tütre kätt lubada.“

Kosjakandidaat: Mispärast?

Professor: „Teie olete mõnede ajasõnade sarnane minu grammatikas: neil on nõrk minevik (Perfektum) mitte-reeglipärane olevik (Präsens) ja tulevikku (Futurum) neil ei olegi.“

„Peeter jookseb alati nahkjopes ümber. Kas tal ka automobiil on?“ „Ei ole. Ta tahab ainult inimesi uskuma panna, et tal on, ja usub vist ise ka seda.“

„Tal on siis auto-suggestioon.“

„Sul on nii suurepärane nägu. Millest see tuleb?“

„Ma olen taimetoitlane.“

„Pagana pära! Siis pean mina ka selleks hakkama! Kust saadik sa oled taimetoitlane?“

„Täna lõunal sõin viimast korda liha.“

Äriomanik oma kaupluses müüjannale, kes ostjaga väga jämedalt ümber käinud: „Pange tähele, preili, ostja vastu peab alati viisakas olema ja temale ütleva: „Teil on õigus“.

Müüjanna: „Ostja ütles, meie olla kelmid.“

„Sellele inimesele tahate teie oma tütre naiseks anda! Ta on kolm aastat vangis istunud.“

„Vaata kus kelm: ta ise ütles kaks aastat.“

Murdvaras on öösel rikka tõusiku juure sisse tunginud. Proua ärkab üles ja hüüab: Max, Max, keegi võõras mees on tuppa tunginud!“

Max: „Mis ta tahab?“

Proua: „Raha!“

Max: „Mis ta kindlustuseks pakub?“

Lühike vanadus. — Kusagil kinoteatris rippus omal ajal plakat pealkirjaga: Täna õhtul kell 1/2 8 „Kardetav vanadus“. Kestab umbes 50 minutit.

Tõusik. — Kelner!!

— Herrad käsevad?

— Kohv on kole palav, tulge ja puhuge peale.

— Paulike, pean ma juuksed ülepea kammima?

— Ah jäta nad juba parem sahtlisse.

Koolis. Õpetaja: Palju on seitse korda üheksa?

Moorits: Kuuskümmend kolm!

Õpetaja: Hea! Väga hea!

Moorits: Mis hea? Aga õige!

Meeleheitel rougetesse. „Ah ma tundsin seda juba ette,“ hüüab Anni meeleheitel ning viskab kirja käest. „Jumala pärast, laps! Mis on juhtunud?“ ... Küsib kokkunud ema.

„Ütlesin ju sulle, kui sa Peetrit mind kosida ei luba et ta omale viga teeb ja — näe nüüd kirjutab öde, et Peeter eila rougetesse jäänud.“

Äri on äri. Väimees: Teie tütreaga ei suuda ma kauem ühes elada Toon ta teile tagasi.

Äi: Olen kaupmees. Tagasi ei võta ma midagi, see käib minu põhimõtete vastu. Aga võin ta vahetada mõne teise tütre vastu.

Hoiatus. Kellner: — Herrad, vaadake ette, supp on veel palav — ma põletasin oma mõlemad põidlad ära.

INDIA NALJAD.

Haige jalaga kirjutaja. Mees läks kirjutaja juure ja ütles: „Sa pead mulle kirja kirjutama.“ „Mu jalg teeb mulle valu,“ vastas kirjutaja. Siis sõnas mees: „Ega ma sind käskjalaks ei taha, et sarnase vabandusega tuled.“ „Siin on sul õigus,“ vastas kirjutaja. „Kuid igakord kui ma kellegile kirja kirjutatan, saadavad inimesed mulle järele, et ma neile sama kirja ette loeksin, sest keegi ei mõista minu käekirja lugeda.“

Kuus leiba. Mees ostis igapäev kuus leiba. Ühel päeval küsis sõber: „Mis sa kuue leivaga teed, mis sa igapäev ostad?“ Mees vastas: „Ühe leiva jätan alles, ühe viskan ära, kaks maksetakse mulle tagasi ja kaks annan ma laenuks.“

Sõber vastas: „Ma ei saa su seletusest sõnagi aru, räägi selgemalt.“

Siis vastas mees: „See leib, mis ma alles jätan, on mis ma ise sõön. See, mille ma ära viskan, on see, mille oma ämmale annan. Need kaks leiba, mis ma tagasi saan, on need, mis ma oma emale ja isale annan ja need kaks, mis ma laenuks annan, on need, mis ma oma poegadele annan.“

Kerjus. Kerjus tuli võimumehe ukse taha ja palus andi. Seestpoolt hüüti talle: „Armuline proua ei ole kodus.“ Siis vastas kerjus: „Mis teie tahate sellega ütelda? Ma ei taha mitte armulist prouat, vaid tükki leiba.“

Tänulik käsvinlane. Ühel käsvinlasele oli eesel ära kadunud. Pühaskojas tänas ta Jumalat selle eest. Keegi mees kuulis seda ja ütles talle: „Küll oled sa ka lapsik. Sa kaotasid eesli ja kiidad selle eest Jumalat. Mis põhjus on sul tänada?“ Käsvinlane vastas: „Oled sina aga rumal. Ma tänan Jumalat selle eest, et ma enne mitte eesli selga ei istunud. Oleksin ma seda teinud, siis oleksin juba neli päeva kadunud olnud.“

Liigutatud usklik. Keegi õpetlane armastas alati moshees istuda ja rahvale jutlustada. Sellest koosolekust võttis igakord osa ning nuttis alati keegi mees.

Õpetlane ütles: „Minu kõne läheb sellele mehele küll südamesse, sellepärast ta nutab.“ Siis seletasid teised inimesed mehele: „Meie peale ei avalda õpetlase sõnad küll mingit mõju. Mis süda sul on, et sa nii nutad?“

Mees vastas: „Ma ei nuta mitte õpetlase sõnade pärast. Ma kasvasin üles siku, keda ma väga armastas. Kui ta aga vanaks sai, pidi ta surema. Nii sageli, kui see õpetlane jutlustab ja oma habet vahistab, pean ma oma siku peale mõtlema, kellel sama pikk habe oli kui õpetlasele.“

TOIMETUSELE SAADETUD KIRJANDUS.

M. Tulli Ciceronis Oratio in Catilinam prima in senatu habita. Kahes jaos: I. Tekst. II. Seletused **Elmar Kikas.** Kirjast. A.-S. „Varrak“. Tallinnas, 1923 I. j. hind 40 m, II. jao hind 80. m.

Peeter Grünfeldt. Minevikku jälgimas. Kirj. A.-S. „Varrak“ Tallinnas, 1923. H. 80. m.

Alma Ostra. Aino. Kirj. A.-S. „Varrak“ Tallinnas. 1923. H. 150 m.

P. Treiberg. Kõige uuem aeg. Kirj. A.-S. „Varrak“. Tallinnas, 1923. H. 150 m.

Vastutav toimetaja Ed. Hubel.

Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühiseuse trükikoda. Pikk tän. 2.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse

kirjastusel ilmunud raamatute

nimekiri.

- Jaunart Jauram.** Lasteraamat. K. A. Hindrey. Hind 70 mrk.
- Jaunart Jaurami jõngermannid.** Lasteraamat. K. A. Hindrey. Hind 65 mrk.
- Jõngermannide jandid.** Lasteraamat. K. A. Hindrey. Hind 60 mrk.
- Minu kodust.** Lasteraamat. J. Lattik. Hind 130 mrk.
- Laste Rõõm.** Laste ajakiri. Toimetaja E. Enno. Hind 15 mrk. üksik nr. Aastakäik köidetult 300 mrk.
- Füüsika.** I, II ja III. jagu. M. Kesküla ja E. Maltene. Hind I. jagu 300 mrk., II. jagu 180 mrk. ja III. jagu 250 mrk.
- Kaubateadus I.** A. Aljak. Hind 100 mrk.
- Kasvatuse radadel.** Kasvatuse õpetus. C. H. Niggol. Hind 630 mrk.
- Töökool ja õpekool.** Kasvatusteadusline teos. C. H. Niggol. Hind 50 mrk.
- Parlament.** Riigiteadus. H. v. Gerlach. Hind 35 mrk.
- Kuidas kunstlikult nooreks saada.** Loodusteaduslised uurimised. Professor Steinach. Hind 30 mrk.
- Minu mälestused.** Adm. Joh. Pitka memuaarid. Hind 225 mrk.
- Sõda Landesvehriga.** J. Poopuu. Hind 100 mrk.
- Nipet-Näpet.** Legendid, anektoodid ja tösijuhtumised. A. Jürgenstein. Hind 50 mrk.
- Vähkmann ja Ko.** Följeton. O. Luts. Hind 100 mrk.
- Tiibuse Jaak Tiibuse kirjavahetus.** Ajaloolised humoreskid. A. Kitzberg. Hind 60 mrk.
- Tiibuse Mari ajalikud laulud.** Ajaloolised humoreskid. A. Kitzberg. Hind 35 mrk.
- Au langenuile.** Luuletused vabadussõja kangelastele. A. Kallas. Hind 200 mrk.
- Saatuse tujud.** Jutud Vene-Austria võitlustest Karpaatides. J. Mändmets. Hind 130 mrk.
- Punased lõunast.** F. Grass. Hind 60 mrk.
- Frithjof.** Norra rahvaeepos. Ümber jutustanud P. Grünfeldt. Hind 75 mrk.
- Meie jõumajanduse sihtjooned tulevikus.** Prof. A. Kink. Hind 40 mrk.
- Täielik malemängu õpetus.** A. Burmeister. Hind 135 mrk.
- Poiss ja liblikas.** Novellid. A. H. Tammsaare. Hind 100 mrk.
- Kolm muinasjuttu lastele.** Z. Topelius. Soome keelest M. Nurmik. Hind 50 mrk.
- Mida võiks igäiks suguhaigustest teada.** Dr. H. Rütman. Hind 75 mrk.
- Pärisosa.** Luuletused. M. Under. Hind 85 mrk.
- Käsikivi.** Novellid. A. Adson. Hind 85 mrk.
- Eestlaste sugu.** M. J. Eisen. Hind 200 mrk.
- Kaubateadus 2.** A. Aljak. Hind 160 mrk.
- Jmmensee.** Saksa kirjandus Eesti koolidele. Th. Storm. Hind 60 mrk.
- Kadunud mees.** Ülipõnev jutustus. C. Bridges. Hind 160 mrk.

Pealadus :

Pealadus T. E. K.-Ü. „Päevalehe“ raamatu- ja kirjutusmaterjaalikaupluses Jaani t. nr. 6, Krediit Panga majas, ja kõigis „Päevalehe“ abitalitustes. Saadaval kõigis paremates raamatukauplustes.

Eesti Kirjastus-Ühisuse «Päevalehe»

**raamatu- ja kirjutus-
materjaalikauplus,**

Jaani tän. nr. 6, Krediit Panga majas,

soovitab rikkalikus valikus odavamate päevahindadega
oma mitmekesiselt täiendatud kaubaladust koolidele,
- - - - -
õpetajaile ja õpilaskonnale - - - - -

raamatuid, kirjutusmaterjaale ja koolitarbeid,
riigi- ja seltskonnaasutustele kontoriraamatuid
ja kantseleitarvidusi ja jällemüüjatele soodsa-
matel tingimistel igasuguseid sesooni kaupe.

Maitserikkad ilu- ja lihtpostpaberid,
kirjutuslaua garnituurid ja nahakaubad.

Täielik ladu ilu- ja jutukirjandusest ja
kooli- ning teaduslikkudest raamatutest.

Müük en detail ja en gros.

**Tellimiste vastuvõtmine kõikide väljamaa raamatute
- - - - - ja ajakirjade peale. - - - - -**